

**Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему « Особливості розробки релігійного туру в М'янму »

Здобувачка Антоніна КАРАКАШ

5 курсу МТз-51 групи

**Керівники: Федір ТРИШИН
Світлана ШЕКЕРА**

Консультант: Наталя ДОБРЯНСЬКА

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 01.06.2023 р., протокол №10

Завідувачка кафедри ТБ та Р _____ Наталя ДОБРЯНСЬКА

Одеса – 2023 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Технології вина та туристичного бізнесу
Кафедра	Туристичного бізнесу та рекреації
Ступінь вищої освіти	Бакалавр
Спеціальність	242 Туризм
Освітня програма	Міжнародний туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри ТБ та Р

Наталя ДОБРЯНСЬКА

« ____ » _____ 2023р.

ЗАВДАННЯ**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА**Каракаш Антоніни Вікторівни

ПІБ

1. Тема роботи: Особливості розробки релігійного туру в М'янму
Затверджена наказом ОНТУ від 06.02.2023 р., наказ № 69-03.
2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 05.06.2023 р
3. Вихідні дані роботи: інтернет джерела, підручники та наукові статті
4. Перелік питань, які потрібно розробити
РОЗДІЛ 1 Теоретичні аспекти релігійного туризму
РОЗДІЛ 2 Аналіз туристичного ринку М'янми
РОЗДІЛ 3 Проєкт релігійного туру в М'янму
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначення обов'язкових креслень): не передбачено.

6. Консультанти по роботі із зазначенням розділів роботи(для кваліфікаційної роботи бакалавра):

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 3	Наталя ДОБРЯНСЬКА	06.02.23	10.05.23

7. Дата видачі завдання – 06.02.2023р.

Керівники _____ Федір ТРИШИН

_____ Світлана ШЕКЕРА

Завдання прийняв до виконання _____ Антоніна КАРАКАШ
(підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Термін виконання етапів роботи
1	Підбір інформації	15.03.2023
2	Написання 1 розділу	25.03.2023
3	Написання 2 розділу	14.04.2023
4	Написання 3 розділу	15.05.2023
5	Написання висновків	20.05.2023
6	Підготовка презентації	25.05.2023
7	Оформлення роботи	29.05.2023
8	Подача готової роботи	05.06.2023

Здобувач (ка) _____ Антоніна КАРАКАШ
підпис

Керівники роботи _____ Федір ТРИШИН

_____ Світлана ШЕКЕРА

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ Антоніна КАРАКАШ

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Робота містить 79 сторінок, 8 рисунків, 7 таблиці, список літератури з 19 найменування, 2 додатки.

Метою виконання роботи є розробка туристичного продукту, на основі якого розкрити основні аспекти та унікальні особливості розробки туристичного маршруту, спрямованого на відвідування релігійних святинь та традицій М'янми.

Об'єктом дослідження сама М'янма як туристичний напрямок. Предметом дослідження є розробка релігійного туру в М'янму.

Завданнями теми виступають: вивчення релігійного контексту М'янми: аналіз головних релігій, які присутні в країні (буддизм, іслам, християнство та інші), їх вплив на культуру та життя місцевих жителів; аналіз релігійних святинь: дослідження найвизначніших релігійних місць М'янми, їх історії, архітектури, релігійних обрядів та значення для вірян; вивчення релігійних традицій та обрядів; розробка туристичного маршруту: створення інтересного та збалансованого релігійного маршруту, який охоплює найважливіші релігійні святині, враховуючи особливості доступу, часові рамки та комфорт туристів; рекламування та популяризація: розробка шляхів просування релігійного туру в М'янму.

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки про актуальність теми, розроблено релігійний тур до М'янми.

Одержані результати можуть бути використані в освітній діяльності та суб'єктами туристичної сфери.

Рік захисту роботи 2023

SUMMARY

to the qualification work of a bachelor

The work contains 79 pages, 8 figures, 7 tables, a bibliography of 19 names, 2 appendices.

The purpose of the work is the development of a tourist product, based on which to reveal the main aspects and unique features of the development of a tourist route aimed at visiting religious shrines and traditions of Myanmar.

The object of research is Myanmar itself as a tourist destination. The subject of the study is the development of a religious tour in Myanmar.

The tasks of the topic are: study of the religious context of Myanmar: analysis of the main religions that are present in the country (Buddhism, Islam, Christianity and others), their influence on the culture and life of local residents; analysis of religious shrines: a study of the most significant religious places of Myanmar, their history, architecture, religious rites and significance for believers; study of religious traditions and rites; development of a tourist route: creation of an interesting and balanced religious route that covers the most important religious shrines, taking into account the features of access, time frame and comfort of tourists; advertising and popularization: development of ways to promote a religious tour to Myanmar.

Based on the results of the work, conclusions about the relevance of the topic were formulated, and a religious tour to Myanmar was developed.

The obtained results can be used in educational activities and subjects of the tourism sphere.

The year of job protection is 2023

Зміст

Вступ	7
Розділ 1. Теоретичні аспекти релігійного туризму	9
1.1. Дефініція, види та характеристика релігійного туризму	9
1.2. Основні релігії світу	15
1.3. Історія буддизму в М'янмі. Школа Тхеравада	25
Висновки до розділу	32
Розділ 2. Аналіз туристичного ринку М'янми	33
2.1. Особливості місцерозташування М'янми	33
2.2. Туристичний потенціал М'янми	42
2.3. Діючі пропозиції від туристичних фірм щодо релігійних турів	49
Висновки до розділу	52
Розділ 3. Проект релігійного туру в М'янму	54
3.1. Формальності та інформація для туриста під час подорожі в М'янму	54
3.2. Особливості побудови маршруту	60
3.3. Розробка релігійного туру в М'янму	62
3.4. Розрахунок вартості та шляхи просування туру	67
Висновки до розділу	69
ВИСНОВКИ	70
Список використаних джерел	72
Додатки	74

Вступ

В останні роки М'янма пройшла кроки до політичної стабільності та відкритості до світу. Це створює сприятливі умови для розвитку туризму в країні, включаючи релігійний туризм. Зростання кількості туристів, які бажають відвідати релігійні місця М'янми, свідчить про збільшення інтересу до цієї тематики.

М'янма має свою унікальну культуру та традиції, пов'язані з релігією. Буддизм є основною релігією в країні, і М'янма відома своїми численними буддистськими пагодами, храмами та монастирями. Релігійні об'єкти в М'янмі мають велике історичне, культурне і духовне значення, що привертає увагу туристів з усього світу. Туристи можуть побачити унікальні ритуали, фестивалі та обряди, які відображають багатство релігійних традицій країни. Це створює неповторну туристичну атмосферу і приваблює людей, які цікавляться культурою та релігією.

Релігійний туризм може сприяти економічному розвитку М'янми. Він створює нові робочі місця, сприяє розвитку інфраструктури та підтримує місцеву економіку. Туристи, які приїжджають для відвідування релігійних об'єктів, витрачають гроші на готелі, ресторани, транспорт та подарунки, що приносить користь для місцевого бізнесу та жителів.

Для туристів релігійний туризм це завжди пізнавальний досвід. Вони можуть отримати глибше розуміння буддизму та інших релігій, ознайомитися з релігійними практиками, відвідати медитаційні центри та взаємодіяти зі святими людьми. Цей досвід може допомогти людям збагатити свої знання про світові релігії та зрозуміти глибинний сенс духовності.

Враховуючи ці фактори, можна стверджувати, що розробка релігійного туру в М'янму є актуальною. Вона сприяє розвитку туризму, привертає увагу туристів з усього світу, сприяє економічному розвитку країни та культурному обміну.

Метою теми "Особливості розробки релігійного туру в М'янму" є розробка туристичного продукту, на основі якого розкрити основні аспекти та

унікальні особливості розробки туристичного маршруту, спрямованого на відвідування релігійних святинь та традицій М'янми.

Завданнями теми виступають:

1. Вивчення релігійного контексту М'янми: аналіз головних релігій, які присутні в країні (буддизм, іслам, християнство та інші), їх вплив на культуру та життя місцевих жителів.

2. Аналіз релігійних святинь: дослідження найвизначніших релігійних місць М'янми, їх історії, архітектури, релігійних обрядів та значення для вірян.

3. Вивчення релігійних традицій та обрядів: огляд основних релігійних свят та святкувань М'янми, їх значення та специфіка, залучення місцевих експертів та дослідників для глибшого розуміння.

4. Розробка туристичного маршруту: створення інтересного та збалансованого релігійного маршруту, який охоплює найважливіші релігійні святині, враховуючи особливості доступу, часові рамки та комфорт туристів.

5. Рекламування та популяризація: розробка шляхів просування релігійного туру в М'янму.

Предметом дослідження є розробка релігійного туру в М'янму.

Об'єктом дослідження є сама М'янма як туристичний напрямок.

Розділ 1. Теоретичні аспекти релігійного туризму

1.1. Дефініція, види та характеристика релігійного туризму

Історично релігійний туризм вважається першим видом туристичних подорожей, який можна віднести, безпосередньо, до періоду формування світових релігій. Релігійний туризм – це самостійний вид туризму, який є складовою сучасної туристичної галузі [1]. Релігійний туризм (сакральний туризм, паломницький туризм, езотеричний туризм) - різновид туризму, пов'язаний з наданням послуг і задоволенням потреб туристів, що прямують до святих місць і релігійних центрів, що знаходяться за межами звичайного для них середовища.

Релігійний туризм поділяється на різновиди:

- паломницький туризм - це сукупність поїздок представників різних конфесій з паломницькими цілями;
- езотеричний - метою його є розширення традиційного релігійного світосприйняття, і відповідно з цією метою ведеться філософський пошук в процесі подорожі;
- релігійний туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості - відвідання місць пов'язаних з історією релігій;
- сакральний - різновид, де турист під час відвідування певних місць створює, відновлює або підкреслює зв'язок з уявним потойбічним. Сакральне в широкому сенсі - це все, що має відношення до Божественного, релігійного, небесного, потойбічного, ірраціонального, містичного, те, що відрізняється від повсякденних речей, понять, явищ.

Паломництво (від лат. Palma - "пальма") - слово виникло від слова "Палома" - пальмова гілка, з якими жителі Єрусалима вітали Ісуса Христа.

Релігійний туризм - це подорож за межі традиційної середовища на термін не більше ніж на рік з метою відвідування святих місць та релігійних центрів. У ньому зазвичай виділяють три напрями: релігійне, поєднане за участю у заходах релігійної життя, яке здійснюється за допомогою екскурсій;

паломництво, тобто подорож до святинь і святих місць; наукові з релігійною метою [2].

Термін «релігійний туризм» відображає, перш за все, релігійно-пізнавальні аспекти або лише пізнавальні, а «паломницький туризм» асоціюється з подорожами винятково з релігійною метою. Але сучасні паломники використовуючи різні види транспорту, крім релігійної мети – відвідування релігійних місць, можуть переслідувати й інші цілі [2]. Деякі вчені у своїх працях дуже часто використовують терміни паломництво та релігійний туризм як синоніми. Дослідник Т. Христов також дотримується цієї думки, проте у своїх працях він зазначає, що такі відмінності між ними є. Ці відмінності полягають у кінцевій меті цих двох подорожей, а саме паломництво він розглядає як, безпосередню, форму поклоніння, а релігійний туризм як мандрівка з метою набуття нових знань [3]. У широкому розумінні це прийнятно. А у вузькому розумінні паломництвом вважається відвідування головних святинь даної конфесії в суворо обумовленій годині і з дотриманням режиму перебування, що підкреслює елітарність паломництва по відношенню до інших форм релігійного туризму. Наприклад, у православ'ї паломництвом іменують лише відвідування Святої Землі не менше 10 днів. Всі інші релігійні подорожі характеризуються терміном «проща» [1].

Характеризуючи ці два види туризму, можна виділити основні відмінності. Паломники під час своїх подорожей не цікавляться історією релігій, музеями та іншим, вони безпосередньо, використовують подорож для поклоніння святим місцям, а також зацікавлені в особистій участі в релігійних культурах. На відміну від них, релігійні центри, музеї, культові споруди є об'єктами відвідування, саме, представників релігійного туризму.

Релігійний туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості – це вид туризму в основі якого лежить відвідування релігійних центрів і святих місць, де туристи мають можливість не тільки побачити культові об'єкти, а також взяти безпосередню долю в релігійних заходах (відвідати служби, брати участь у крестних ходах тощо).

Основними світовими місцями паломництва, а, отже, й релігійних подорожей є:

- у християн: Віфлеєм, Єрусалим, Назарет, річка Йордан та інші місцевості, пов'язані з Христом, апостолами, Пресвятою Богородицею;
- у мусульман відвідання Мекки, Медіни і здійснення там запропонованих ритуалів;
- у ламаїстів - відвідання Лхаси (Тибет);
- у індусів - відвідання Ілахабада і Варанасі (Індія);
- у синтоїстів - відвідання Нара (Японія).

Причини для паломництва та релігійного туризму відрізняються, оскільки другий носить ознайомлювальну мету, в той час як для паломництва можна виділити наступні:

- бажання зцілитися від душевних і фізичних недуг;
- помолитися за рідних і близьких;
- знайти благодать;
- виконати богоугодну роботу;
- відмолити гріхи;
- висловити подяку за блага, послані зверху;
- проявити відданість вірі;
- прагнення до подвижництва в ім'я віри;
- знайти сенс життя.

Для заохочення паломництва склалися численні путівники (ітінерарії), багато з яких, як і описи самих паломництв, стали згодом важливими історичними джерелами.

У туризмі зазвичай виділяють декілька видів паломництва, до яких відносять й релігійні подорожі. При плануванні подорожі – ці групи не змішуються, щоб уникнути конфлікту. Класифікаційні ознаки паломництва/релігійних подорожей:

- 1) до числа учасників і сімейній приналежності - індивідуальні, сімейні і групові паломництва;

- 2) за тривалістю - тривалі і короткочасні паломництва;
- 3) по сезонності - цілорічні паломництва, а також приурочені до релігійних свят;
- 4) по об'єктах відвідини - відвідини конфесійних культових місць (монастирів, храмів), а також природних культових місць (гір, озер, печер, джерел);
- 5) по місце розташуванню об'єктів паломництва - внутрішні (в межах державних кордонів) і зарубіжні паломницькі тури;
- б) за ознакою обов'язковості - добровільні і обов'язкові паломницькі тури (наприклад, в ісламі паломництво хадж є обов'язковим для кожного правовірного).

Різновид релігійного туризму - езотеричний, використовується обмеженим числом adeptів і носить переважно прикладний характер. Як приклади такої практики можна назвати суфізм всередині ісламу, каббалу всередині іудаїзму, нейдань всередині даосизму, йога всередині індуїзму, чань (езотеричний буддизм, він же дзогчен, він же дзен) всередині буддизму, ісихазм усередині православ'я, харизматизм всередині протестанства. [7]

Даний вид туризму має тісний зв'язок із науковим туризмом релігійного спрямування [3]. Релігійному туризму притаманно об'єднувати допитливих людей, не далеких від віри, які бажають з користю провести свій вільний час. Сплативши тур, туристи бажають отримати естетичні враження та розширити свій кругозір історичними фактами про об'єкти екскурсії. Їх також цікавлять мистецтвознавчі відомості про пам'ятку архітектури. Таким чином, за початковою метою екскурсія туристів до храму суттєво відрізняється від паломництва паломників до чудотворної ікони цього ж храму. Паломниками вважаються таємні люди, натхненні божественною благодаттю, які своїми діями служать вірі і беруть цю частину з собою на Святу Землю. Таким чином, допомога та сприяння паломникам здавна були невід'ємною ознакою моральності [4]. лише пізнавальну мету. Паломників хвилює насамперед релігія, святе місце, до якого вони прийшли [1]. Така людина здатна тимчасово

відмовитися від звичних ритмів життя: кола спілкування, задоволень, їжі, щоб задовольнити власні духовно-моральні переконання. Ідея паломництва зводиться до діяльності за певних складних умов, на які людина добровільно погоджується. Це символізує готовність людини пожертвувати тимчасовим і швидкоплинним матеріальним заради вічного, духовного. Сучасні дослідники, умовно, виділяють дві категорії паломників. До першої відносять високоосвічених людей, що добре знаються на реаліях церковної та громадської життя, виразно уявляють собі мету та сенс паломництва. Людей, які нещодавно переступили поріг храму, віднесли до іншої категорії. Беручи участь у паломництві, вони використовують безліч джерел інформації, зокрема і розповіді інших паломників, які не завжди є компетентними. На їх мотивацію великий вплив робить характер подання інформації [10, с.75]. Одним із основних аспектів паломницьких турів є духовно-просвітницька спрямованість. Відвідуючи святі місця, паломники знайомляться з історією та духовними традиціями монастирів та церков, особливостями богослужінь, статями святих. Паломництво також виконує важливу загальноосвітню функцію. Монастирі та церкви Київської Русі були не лише місцями духовної діяльності, а й культурними центрами.

Упродовж століть у них зберігалися книги, ікони, предмети прикладного мистецтва та народних ремесел. Монастирські та храмові споруди є головними архітектурними пам'ятками свого часу – особливо до 18 століття. Цікаво, що багато монастирів навіть у найважчий період боротьби з релігією та поширенням атеїзму, незважаючи на втрату свого головного призначення, зберігали роль культурних центрів [10, с.75–76]., ісламу, іудаїзму та буддизму Щороку в світі здійснюють паломництво понад 220 млн. людей, у тому числі 150 млн християн, 50 млн мусульман, буддистів та 20 млн представників інших конфесій. Паломництва здійснюються з метою віднайти душевний спокій, відчуття єдності з духовно близькими людьми[2].

Розглядаючи питання становлення релігійного туризму в Україні, слід підкреслити, що надзвичайно великий вплив на його стан та розвиток має те,

що український народ завжди був релігійним, а також те, що в Україні є велика кількість пам'яток релігійного призначення. Велику цікавість для паломників та релігійного туризму викликають такі пам'ятки сакральної архітектури як Київо-Печерська та Почаївська лаври. с. 230-231]. Перш за все, на мою думку, це пов'язано з розгортанням значної мережі організацій та різноманітних служб, які організують релігійні тури. Незважаючи на суспільно-політичні потрясіння в Україні, завдяки своїй релігійно-ресурсній базі, ми можемо констатувати, що релігійний туризм динамічно розвивається. На даний момент в Україні налічується близько 120 паломницьких служб, що організують екскурсії, подорожі та паломництва до святих місць України [4]. та церкви. Значність даних об'єктів визначається не місцем їх розташування (столичним чи провінційним), а художнім рівнем. Це стосується як архітектури, так і живопису та скульптури на біблійні сюжети, створеної відомими митцями та невідомими майстрами. Завдяки тому, що в нашій державі знаходиться велика кількість об'єктів сакральної архітектури, що належать до різних конфесій та релігій, Україна здатна задовольнити потреби туристів, які відносяться до різних конфесій.

Зокрема, місто Умань стало місцем паломництва євреїв, які сповідують хасидизм, напрям іудаїзму. Сюди з радістю приїжджають тисячі паломників-хасидів із США та Ізраїлю. Західна Україна є важливою територією для активного релігійного туризму, на її теренах збереглися пам'ятки світових релігій, таких як католицизм, православ'я, іудаїзм і протестантизм. Проте більша частина святих місць в Україні належить православному світу.

Збільшувався потік туристів і паломників на Святі Гори, де знаходиться Святогірський Успенський чоловічий монастир XVII–XIX ст., який у 2004 році отримав статус Лаври. 30 липня на вшанування Святогірської ікони Божої Матері збирається близько 10 тис. паломників [5]. Також значна кількість парафіян, православного віросповідання, відвідує Почаївську Лавру, в якій знаходиться скам'янілий слід та чудотворна ікона Божої Матері.

Українське паломництво та релігійний туризм мають всі необхідні ресурси для швидкого розвитку, але є ряд проблем, які створюють перепони цьому розвитку. З-поміж значної кількості цих проблем, хочеться звернути увагу на основні, як на мій погляд. Однією з перших проблем розвитку цих видів туризму є те, що за роки незалежності нашої держави, органи управління туризмом не розробили програми розвитку туризму. Також, хочеться підкреслити, що туристична інфраструктура бажає бути кращою, більше того значне число туристично-готельних комплексів, яка за спадковістю передана нам від радянських годин потребує значного ремонту і капіталовкладень яких, на жаль, у нашій державі немає. Більша частина готельно-туристичної інфраструктури не відповідає попиту і вимогам подорожуючих. Наступне, державні органи ніяк не стимулюють розвиток цього туризму. Можливо, потрібно, звільнити від низки податків та зборів, на початковому періоді, діяльності організації та агентства які займаються таким видом туристичних послуг у тому числі і приватні. Для розвитку будь-якого виду діяльності реклами також є проблемою сучасного розвитку паломництва та релігійного туризму. [6]

1.2. Основні релігії світу

Відмінністю від всіх інших віросповідань, світові релігії є відкритими для будь-якої спільноти людей, незалежно від їх національності або приналежності до якої-небудь держави. Ознаки відмінності світової релігії від регіональної:

- Значна кількість прихожан і послідовників в різних частинах світу;
- Поширення в світовому масштабі;
- Значний вплив на світову історію.

Релігій, що мають статус світових є три. Це буддизм, християнство та іслам. [8]

Буддизм — найстаріша світова релігія — виник як реакція не брахманських шарів давньоіндійського населення на брахманізм.

Спочатку він був внутрішньою реформаторською течією в індуїзмі. Його виникненню сприяло те, що індуїзм, ускладнений і філософський в теорії, став дуже корумпованим, пристосовницьким на практиці.

Всі не брахмани вважалися другорядними, неповноправними послідовниками тієї чи іншої доктрини. Це зумовило посилення прагнень створити нову, альтернативну доктрину, що змогла б протистояти брахманській мудрості. Найбільш розробленою і впливовою системою став буддизм, виникнення якого зв'язане з ім'ям Сіддхартхи Гаутами (Будди).

У центрі буддизму лежить вчення про "чотири благородні істини". Перша з них стверджує, що будь-яке існування є страждання (дукха). Особливо яскраві прояви цього принципу — народження, хвороба, старість, смерть, необхідність завжди терпіти навколо себе те, що ми не любимо, й відчувати нестачу того, що ми любимо. Друга істина полягає в тому, що причина страждання закладена в самій людині це її потяг до життя, насолод, влади, багатства тощо.

Третя істина проголошує, що спинити страждання можна, для цього необхідно звільнитися від потягу до життя, досягти стану, за якого будь-яке сильне почуття відсутнє, будь-яке бажання пригнічене. Четверта благородна істина полягає у вказуванні благородного середнього восьмеричного шляху, що складається з восьми сходинок:

- праведне знання (чотири благородні істини);
- праведне прагнення;
- праведна мова (ствердження правди);
- праведна поведінка;
- праведний спосіб життя;
- праведні зусилля;
- праведна концентрація (самоаналіз);
- праведна техніка медитації (Раджа-йога).

Праведна поведінка (четверта сходинка) включає в себе п'ять заборон — вбивства, крадіжки, обману, блуду та пияцтва.

Кожен член чернечого ордену (сангхи) повинен голити голову, носити особливий жовтий одяг, постійно бути у роздумах (медитації). Буддисти вірять, що людина знаходить спасіння в трьох сховищах: перше — Будда, друге — Дхарма (вчення) і третє — Сангха. Мета кожного буддиста — досягнення нірвани (букв. "нірвана" — зникнення"), тобто звільнення від страждань, бажань та смертної оболонки, Буддистське святе письмо — Трипітака (Тіпітака) — складається з трьох частин.

Перша — Віная-пітака — містить правила, яких необхідно дотримуватися в буддизмі. Друга — Сутта-пітака — розповідає про бесіди, які вів Будда зі своїми учнями. Третя — Абідарма-пітака — тлумачить основні догмати буддизму. Канонічними книгами вважаються також Сутга-ніпата (збірник поем про Будду та його учнів) та Джатакі (збірник розповідей про переродження Будди).

Два основних індуїстських положення — про сансару і карну — відіграють значну роль у вченні Гаутами. Він змінив, проте, ці доктрини, проголосивши, що у людей немає душі (анатта). Не існує ніякого вічного, незмінного "я", ніякої дійсної субстанції (анікка), що переходить від одного втілення до іншого. Існування для буддиста — лише набір почуттів, вражень та миттєвих турбот.

Буддистський святий прагне стати незалежним від випадкової природи світу, в якому він живе, набути абсолютної свідомості, досконалого існування. Це і є просвітлення. Досягши нірвани, особистість звільняється від невідворотності нових народжень та карми.

Християнство — найбільш поширена і одна з найбільш розвинених релігійних систем сучасного світу. Християнство багатьма своїми коренями сягає в культуру стародавнього Сходу, звідки черпало свій багатий догматичний і ритуальний потенціал. Однак це саме та єдина релігія (якщо не враховувати її поділу на численні церкви, віросповідання, секти), яка

характерна саме для західного світу на протигагу східному з його дуже різними релігійними системами.

Важко знайти куточок землі, де б не здійснювали роботу християнські місіонери. Християнська релігія розпадається на ряд самостійних напрямів. Зберігаючи в основному ортодоксальні положення християнської догматики, ці напрями відрізняються один від одного своєрідним тлумаченням деяких догматів, окремими особливостями культу.

Християнська релігія виникла в першому сторіччі нашої ери в умовах розвинутого суспільства з гострими політичними, економічними та соціальними суперечностями в одному з найдавніших осередків земної цивілізації — Палестині. Більшість населення цього регіону сповідувала іудаїзм, який на початку нової ери переживає глибоку кризу. Світська влада в особі царя Ірода та духовна влада жерців Єрусалимського храму поступово втрачали вплив на широкі верстви населення.

Серед іудеїв поширювалися очікування месії, передвіщеного старозаповітними пророками. З'явилося чимало проповідників, які оголошували себе месією і обіцяли врятувати іудейський народ. Один з таких проповідників — Ісус — привернув до себе увагу людей надзвичайно виразними промовами, що містили в собі основи нового релігійного вчення і вражали проникливістю в глибини людської душі. Саме Він і був визнаний Месією.

Послідовники Ісуса Христа — християни — вірять в єдиного Бога, який виступає в трьох іпостасях: Бога-Отця, Бога-Сина, Бога-Духа Святого (Свята Трійця). Бог — першопочаткова, безпричинна Істота, яка існує вічно і не має початку в часі. Бог-Отець Своїм Словом створив весь видимий і невидимий нами світ. Бог-Син (Логос, Слово) народився від Отця до початку часів, тобто Син співвічний Отцю.

Заради спасіння людства Бог Слово зійшов з небес і втілювався від Духа Святого і Діви Марії й став Боголюдиною Ісусом Христом, який за гріхи людства був розп'ятий, а згодом похований. На третій день після цього Ісус

Христос воскрес, а потім вознісся на небо. Християни очікують, коли Ісус Христос прийде вдруге і стане судити всіх живих і мертвих, кожному по його заслугам, після чого встановиться Царство Боже.

Християни вірять в існування пекла і раю, де, відповідно, грішники і праведники проводять своє загробне життя.

Священна книга християн — Святе Письмо — Біблія складається з двох частин: Старого Заповіту і Нового Заповіту. Старий Заповіт включає в себе 50 книг (православні вважають канонічними 39, а католики та протестанти — всі 50). У Новому Заповіті 27 книг.

Цей надзвичайно складний історичний факт сягає своїм корінням ще в античний період. Рим виховав у своїх громадян почуття переваги над усіма. Зачарування Римом не тільки збереглося у стародавніх народів, які прийняли християнство, але й перейшло до варварів, які поселилися на руїнах Римської імперії. І не дивно. Римська єдина держава, римська культура — це були не порожні слова, а поняття з винятково цінним змістом.

Огорнутий і овіяний славою старого Риму, єпископ Римський віддавна посів видатне положення в Християнській Церкві. Римський єпископ вважав себе покликаним дбати "про мир у всьому світі та добробут святих Божих Церков". У справі збереження істинного віровчення Римська Церква користувалася незаперечним авторитетом.

Не беручи постійної живої участі у догматичній боротьбі Сходу, папи, тим не менше, напружено слідкували за нею і ніколи не втрачали можливості своєчасно висловити свої думки, які часто розросталися до великих трактатів (як, наприклад, томос папи Льва I Великого IV Вселенському Собору), підказати влучні вислови, мовні звороти, котрі могли б розбити тонкощі еретичних систем.

Папи майже завжди вдало ставали на бік ортодоксально мислячих, входили в їх сумне положення, сприяли їм і підтримували їх. Початок суперечностей насамперед на Сході, а потім і у відносинах між Сходом і Заходом був покладений заснуванням Константинопольської архієпископи, а

потім і піднесенням її як столичної. До II Вселенського Константинопольського Собору 381 року першою кафедрою На Сході вважалась Олександрійська.

Після згаданого Собору почалася боротьба між Константинополем та Олександрією, яка закінчилася остаточною перемогою Константинопольського архієпископа над Олександрійським папою на IV Вселенському Халкідонському Соборі. Ще раніше, на III Вселенському Ефеському Соборі, втратила свої переваги Антіохійська кафедра: антіохійській теологічній школі в особі Несторія була оголошена анафема, Кіпрська та Грузинська церкви отримали автокефалію. З усуненням антіохійського несторіанства та олександрійського монофізитства зміцнилось грецьке православ'я як таке, що йде середнім шляхом. Звичайно, підвищується роль і Константинопольської кафедри.

Після Халкідонського Собору Константинопольський архієпископ і канонічне, і фактично став першим на Сході. Така ситуація склалася не в останню чергу і завдяки Римським понтифікам. Папи з побоюванням слідували за піднесенням нової столиці й співчували Антіохійському та Олександрійському патріархам. Але догматична істина вимагала від них принципової позиції і в канонічних питаннях.

Незважаючи на те, що канони вказували Константинопольському архієпископу місце після Римського папи, в "Новому Римі" стали розуміти "мета" (після) в значенні хронологічному, а не розрядному. Константинопольські першоієрархи, спираючись на підтримку візантійських імператорів, стали домагатися якщо не переваги, то щонайменше рівності в правах з Римськими єпископами, такої ж юрисдикції на Сході, яку Рим мав на Заході.

На противагу цьому в Римі все більш очевидно формувалося цілком визначене розуміння папства як особливих, встановлених Богом прав Римського єпископа у всій Вселенській Церкві. Зростання папізму особливо посилювалося з падінням Західної Римської імперії, коли Римська Церква

залишилася єдиним світочем у хаосі, що охопив Західну Європу. В творах папи Льва I Великого теорія абсолютного папського примату була вже виражена з максимальною чіткістю. За часів папи Льва IX з'явився фальшивий документ Оопайо Сопзіапііпі, в якому начебто імператор Костянтин визначив канонічні права папи над всією Християнською Церквою.

Приблизно з IX ст. у Римській Церкві починає формуватися догмат про безпомилковість повчання папи в справах віри та моралі, якщо він говорить з кафедри (*ex cathedra*). В свою чергу, Константинопольський патріарх Фотій сформулював у своїй "Епаногозі" вчення про царську та патріаршу владу. Фотій наголошував на тому, що "патріарх є живим і одухотвореним образом Христа, який всіма своїми вчинками та словами виражає істину".

Не важко помітити, що обидві тенденції суперечили тому розумінню церковного устрою, яке склалося в епоху Вселенських Соборів.

Різко загострилися відносини між Римською та Константинопольською церквами в період правління патріарха Фотія (857-869 рр., 879-886 рр.; помер у 897 р.). Формальним приводом для цього загострення стали претензії Римської Церкви на юрисдикцію над Болгарією.

Але фактично — непомірні амбіції патріарха Фотія, який у 879 році оголосив себе Вселенським патріархом і домагався створення теократичної монархії, вважаючи себе єдиним кандидатом на головування в ній (пізніше, в XI ст., спробу оволодіти, крім духовної, також і державною владою зробив патріарх Михаїл Керулларій). Патріарх Фотій вперше сформулював обрядові та догматичні відмінності Римської Церкви від церков Східних.

Останнє зіткнення Візантії з Римом сталося в середині XI ст. і означало повний розрив між Римською та Константинопольською церквами, який пізніше було названо Великим Церковним Розколом. Константинопольський архієпископ Михаїл Керулларій (1043-1058 рр.) надзвичайно енергійно прагнув підкорити собі Олександрію, Антіохію та Єрусалим й одночасно зрівнятися в правах з Римським папою.

Як і патріарх Фотій, Михаїл Керуларій огортає свої домагання догматичною оболонкою. Воднораз у листі до папи Льва IX (1048-1054 рр.) патріарх пише, що він згоден називати папу Вселенським патріархом (хоча Римський єпископ був так названий ще на Халкідонському Соборі), підтримувати єдність, навіть не звертаючи уваги на догматичні та обрядові відмінності (які не мають принципового значення), але папа визнає Константинопольського патріарха рівним йому в канонічних правах.

І хоча папа Лев IX на той час потребував союзу з Візантією проти норманів, однак честь Римської кафедри для нього була вище над усе. Лев IX відправив у 1054 році до Константинополя кардинала Гумберта (найосвіченіший теолог і каноніст того часу), канцлера Фрідріха, архієпископа Амальфійського Петра.

Візантійський імператор Константан IX, прагнучи примирення сторін, влаштував колоквіум між кардиналом Гумбертом і богословом Студійського монастиря Микитою, тому що сам патріарх Михаїл Керуларій був слабеньким теологом. У результаті диспуту Микита визнав свою поразку. Але патріарх продовжував наполягати на своїх претензіях і підбурювати народ проти римських легатів. Був скликаний Собор, і патріарх вказав місце папським легатам позаду грецьких архієреїв, що було порушенням канонів і порядку диптиха.

Тоді під час патріаршого богослужіння 15 липня 1054 року кардинал Гумберт, архієпископ Петро та канцлер Фрідріх поклали на вівтар Софіївського Собору буллу екс комунікації та анафеми щодо патріарха і його прихильників, яку вони склали як повноважні представники вже померлого на той час папи Льва IX. Після цього вони залишили столицю. Михаїл Керуларій запросив їх на новий колоквіум, передбачаючи вчинити над ними розправу руками підбурюваного натовпу.

Імператор Константан IX, відчуваючи щось недобре, вимагав власної присутності на диспуті, тоді патріарх сам відмовився від колоквіуму. 20 липня 1054 року Михаїл Керуларій зачитав текст анафеми Римській Церкві. Сам

патріарх вважав це остаточним розділенням церков. Але Олександрія, Єрусалим і особливо Антіохія продовжували підтримувати тісні стосунки з Римом. Папа Стефан К (1057-1058 рр.) та імператор Священної Римської Імперії Генріх III запрошували Константинополь до єднання, на що Михалі Керулларій відповів відмовою.

З другої половини XI ст. Олександрійський, Антіохійський та Єрусалимський патріархи розривають відносини з Римом, тому що єднання з Римською Церквою означало повну втрату автокефалії, перетворення на єпархію Римської Церкви. Після смерті Михаїла Керулларія Константинопольські першоієрархи повертаються до розуміння устрою Церкви, яке склалося в період Вселенських Соборів. У результаті сформувалися два головних напрями в християнстві католицизм, представлений Римською Церквою, та православ'я, репрезентоване рядом східних церков.[9,10]

Близько 1,2 млрд людей у всьому світі сповідують католицизм. І хоча Католицька церква завжди ототожнюється з християнством, між ними є деякі принципові відмінності. З метою розрізнення двох гілок християнської віри, послідовники католицизму називаються католиками, тоді як некатолицькі християни називаються просто християнами. У світі існує близько 900 мільйонів людей, які належать до некатолицьких християн. Поява імені християн пов'язана з тим, що так називали перших послідовників Ісуса з Назарету (Дії 11:26), що буквально означало «маленькі Христи». «Христос» – це грецьке слово, що стосується єврейського Месії, «помазаника». Незважаючи на те, що християни часто ототожнюють себе з такими конкретними конфесіями, як баптисти, методисти, пресвітеріани, лютерани, п'ятидесятники та назореї, всі вони також претендують на назву «християни». Християнство також часто визначається загальною назвою «церква». Це досить багатозначний термін, оскільки він також використовується стосовно місцевих громад і будівель, а також конкретних конфесій. [11]

Іслам є однією з трьох світових релігій. Він виник в західній частині Аравійського півострова у період розпаду родоплемінного паду. в умовах, копи намітилась тенденція до об'єднання арабських земель. Мусульманство зазнало суттєвого впливу з боку двох сусідніх релігій — іудаїзму та християнства, від яких нова релігія сприйняла шерек догматичних та обрядових положень.

Водночас, сформувавшись в умовах менш розвинутого суспільства, іслам і за своєю догматикою, і за ритуалом набагато простіший, доступніший для простих людей. Нескладні й етичні норми ісламу. На відміну від християнства і тим більше іудаїзму, в ньому відсутні моральні норми, які складно виконувати.

Іслам складається з двох частин: теорії — релігійно-філософського вчення іман, тобто віри в істинність ісламу, в його догмати тощо, та релігійної практики дин, тобто культів, обрядів тощо. Основним догматом ісламу є віра в єдиного Бога ("Немає Бога, крім Аллаха, і Мухаммед — пророк Його"). Вважається, що Аллах — єдиний, всемогутній, Він — творець всесвіту, землі й неба, всіх форм життя.

В нього немає ні сина, ні дочки, керує світом він один, без його відома нічого не відбувається. За непослух, невіру Бог може покарати як за життя, так і після смерті. Другий догмат полягає у вшануванні пророка Мухаммеда. Третій — віра в перед вічність Корану.

Релігійна практика ісламу виходить передусім з п'яти стовпів ісламу: сповідання віри, намазу (салат) — п'ятиразової щоденної молитви, посту в місяць рамадан (саум), благодійництва (закят) та паломництва до Мекки (хадж). Мусульманський культ також включає ритуал омовіння (очищення), регулярне відвідування мечеті, дотримання мусульманських свят: ід-аль-адха (жертвоприношення), мавлюдан-набі (дня народження Мухаммеда) тощо, обряд обрізання у хлопчиків (сунат) та інші.

Мухаммед (Могаммад, Магомет) народився в 570 році в збіднілому клані Хашим могутнього мекканського племені курейш Рано осиротівши, він

спочатку пас худобу свого дядька Абуталіба, а потім поступив на службу до багатой вдови Хадіджи ввів його торгіві справи. Незабаром він одружився з нею.

Через деякий час у Мухаммеда почалися видіння, він став чум божественні голоси Приблизно з 610 року він почав виступати як релігійний проповідник, закликаючи звернутися до єдиного Бога Аллаха, щоденно молитися йому, дотримуватись посту та творити благодійництво на користь бідних.

Молитви мусульмани читають п'ять разів на день Чоловіки та жінки моляться окремо. При вході в мечеть знімають взуття, іноді здійснюють ритуальне омовіння Мусульмани моляться, повернувшись обличчям до Мекки (Саудівська Аравія) Напрямок вказує особлива ніша в стіні - міхраб Службу здійснює імам По п'ятницях, традиційних днях відпочинку мусульман, зазвичай читаються проповіді. [9,10]

1.3.Історія буддизму в М'янмі. Школа Тхеравада

Тхеравада, стхавіравада - найстаріша існуюча нині школа буддизму, одна з вісімнадцяти ранніх буддійських шкіл.

Історія Тхеравади до часів Буддхагхоші (V століття н. е.) Неясна. Тхеравада зберегла свою версію вчення Будди Гаутами як свою редакцію буддійського Палійського Канону. Деякі автори ототожнюють тхераваду та хінаяну, але протиставляють їх ранньому буддизму. З цього погляду тхеравада сформувалася в 80 р. до н. на Шрі-Ланці .

Палійський Канон є єдиним повним буддійським каноном, що дійшов до нашого часу, класичною індійською мовою впали, який служить як священною мовою, так і мовою лінгва франка буддизму Тхеравади: в даному випадку йдеться про використання цієї мови як літургійної в цих країнах , і навіть у тому, що у ньому були написані важливі роботи з буддійської доктрині в Бірмі,

на Шрі Ланці, Таїланді тощо. буд. Мова Палійського Канону, нормативний поля, остаточно сформувався III — IV веках.

Ця школа досить консервативна і загалом ближче до раннього буддизму, ніж інші існуючі буддійські традиції .

Протягом тисячоліть Тхеравада фокусувалася на збереженні Учення Будди (пали: Дхамма) у вигляді текстів і має тенденцію бути дуже консервативною щодо доктрини та чернечої дисципліни.

З XIX століття серед мирян як у традиційних країнах Тхеравади, так і в країнах Європи та США та ін. була відновлена і почала поширюватися практика медитації .

Традиція бере початок на Шрі-Ланці і є однією з гілок школи Вібхадж'явади. Незважаючи на історичну самоідентифікацію буддизму Шрі-Ланки з первісною Стхавіра Нікаєю, що утворилася після Другого буддійського собору, їх не слід ототожнювати, оскільки, крім Вібхадж'явади, Стхавіра Нікая дала початок школам напрямів Сарвастивада і Пудгалавада.

Згодом ланкійська Тхеравада поширилася і стала домінуючою релігією не лише на Шрі-Ланці, а й на більшій частині Південно-Східної Азії (Камбоджа, Лаос, М'янма, Таїланд). Тхераваду також практикують меншини у Китаї (дайці, хані, ва, акани, булани), В'єтнамі (кхмер-крім), Бангладеш (народи баруа, чакма, магх, танчангья), Малайзії та Індонезії.

За різними оцінками, налічується від 100 до 150 мільйонів буддистів Тхеравади (синонім: буддисти тхеравадині) й у останні кілька десятиліть Тхеравада стала укорінюватися у країнах, зокрема у США й Індії.

Назва «Тхеравада» (букв.: «Вчення Старійшин») походить від назви однієї з ранніх буддійських шкіл, послідовниками якої вважають себе тхеравадини. Стхавіра нікая виникла під час першого розколу в буддійській сангхе через бажання деяких учасників додати у Винаю нові правила всупереч волі більшості, що були махасангхікі. За офіційною версією Тхеравада у своїй основі походить від групи «Вчення про аналіз» Вібхадж'явади, колишньою частиною Стхавіри.

Деякі вчені вважають, що немає історичних свідчень того, що школа Тхеравади виникла через два століття після Великого розколу, що стався на Третьому соборі. Прихильники Тхеравади стверджують, що їхня школа повністю дотримується доктрин Вібхадж'явади, прийнятих на Третьому буддійському соборі під патронажем індійського імператора Ашоки близько 250 р. до н. е. Ці вчення відомі як Вібхадж'явади. Передбачається, що імператор Ашока допомагав очистити сангху, виганяючи ченців, які погодилися з умовами Третього буддійського Собору.

Старший монах Моггаліпутта Тисса, що стояв на чолі Третього собору (англ. Moggaliputta-Tissa), склав «Катхаваттху», текст спростовує різні протилежні погляди, який став важливою складовою Абхидхамми Тхеравади.

Пізніше послідовники Вібхадж'явади розділилися на чотири групи: Махішасака, Каш'япія, Дхармагуптака на півночі та Тамрапарнія на півдні Індії. Тамбапанія поширилися в Шрі-Ланці (в Анурадхапурі), Андхрі та інших частинах Південної Індії (Ванаваса в сучасній Карнатаці) і пізніше по всій Південно-Східній Азії. Письмові свідчення про цю школу були знайдені в Амараваті і Нагарджунаконде.

За деякими даними, представники нової традиції поступово згрупувалися на півдні, утворивши в Анурадхапурі, древній столиці Шрі-Ланки, Велику Віхару (Махавіхара). У Канчі був другий за величиною центр, а північні регіони, очевидно, відійшли до інших школам.

Про те, коли і чому Тхеравада відокремилися від Вібхадж'явади, історики буддизму висловлюють різні припущення; достовірно невідомо навіть, чи це до чи після імператора Ашоки. У збережених написах Ашоки ні розкол у буддійській громаді, ні Другий буддійський собор не згадуються.

Згідно з шрі-ланкійською хронікою Махавамсе, після завершення Третього буддійського з Про те, коли і чому Тхеравада відокремилися від Вібхадж'явади, історики буддизму висловлюють різні припущення; достовірно невідомо навіть, чи це до чи після імператора Ашоки. У збережених написах

Ашоки ні розкол у буддійській громаді, ні Другий буддійський собор не згадуються.

Відповідно до шрі-ланкійської хроніці Махавамсе, після завершення Третьої буддійської ради в Суварнабхумі була відправлена місія, очолювана двома ченцями, Соною та Уттарою. Вчені розходяться в думках щодо того, де саме знаходилася земля Суварнабхумі, але зазвичай вважається, що вона була розташована десь у районі Нижньої Бірми, Таїланду, Малайського півострова або Суматри. До XII століття на територіях Таїланду, М'янми, Лаосу та Камбоджі домінували буддійські секти з Індії, серед яких були школи Махаяни. У VII столітті Іцзін під час своїх подорожей зазначав, що у цих районах процвітали всі основні секти індійського буддизму.

Спочатку в М'янмі переважав буддизм Махаяни, що свідчать тексти, написані на санскриті, а чи не на пали. Після занепаду буддизму в Індії ченці-місіонери, що прибули зі Шрі-Ланки, поступово перетворили бірманський буддизм у Тхераваду, яка протягом наступних двох століть поширилася на територіях Таїланду, Лаосу і Камбоджі і витіснила існуючі там форми буддизму.

Першими народами, що населяли М'янму, були мони та п'ю. Найдавніші з буддійських текстів, що збереглися, палійською мовою походять з міста-держави П'ю Шрікшетра. Вони датуються серединою V і VI століть і написані двадцятьма аркушах чистого золота. Є докази домінуючого положення Тхеравади в басейнах річок Іраваді та Чаупхраю, починаючи приблизно з V століття н. е., хоча у цих областях на той час була присутня Махаяна.

У міру початку контактів та завоювання з боку народів мон і п'ю бірманці поступово зверталися до Тхеравади. Це почалося в XI столітті під час правління в Паганському царстві царя Аноратхі (1044-1077 рр.), Який придбав священні палійські писання в ході війни проти представників народу мон і шрі-ланкійців і побудував у своїй столиці ступи та монастирі. У 1287 році Паган зазнав нападу і був пограбований монгольськими військами Хубілая. До нашестя Хубілай-хана у місті налічувалося близько 13000 буддійських храмів.

У передмодерністську епоху буддизм Південно-Східної Азії включав численні елементи, які можна було б назвати тантричeskими і езотеричними (наприклад, використання мантр і янтр у складних ритуалах). У пізніх текстах Тхеравади зустрічаються неортодоксальні розробки теорії та практики. Вони включають традицію йогавачари і боран камматхани («давні практики»). Ці традиції включають нові практики та ідеї, що відрізняються від ортодоксальних положень Тхеравади, наприклад, використання мантр (таких як «арахам»), практику магічних формул, складні ритуали та вправи на візуалізацію.

Рух за релігійне відродження став також реакцією зміни, викликані колоніальними режимами. Західні колонізатори та християнські місіонери навмисне нав'язували серед буддійського духовенства в Шрі-Ланці і насаджували в колоніях у Південно-Східній Азії особливий тип християнського чернецтва, обмежуючи діяльність ченців в індивідуальній практиці та відправленні храмових служб.

До встановлення британського колоніального контролю у Шрі-Ланці та в Бірмі ченці відповідали за освіту дітей мирян та видавали велику кількість літератури. Після захоплення британцями буддійські храми стали підкорятися строгому управлінню, їм дозволялося використовувати свої кошти лише релігійну діяльність. Християнські священники отримали контроль системи освіти.

Іноземне, особливо британське управління, послабило сангху. На думку шрі-ланкійського вченого-ченця Валполи Рахули християнські місіонери витіснили буддійських ченців, надали їх освітню, соціальну та благодійну роль і змінили погляди суспільства на ченців завдяки своєму інституційному впливу на еліту. У постколоніальний період багато ченців присвятили себе усунення цих явлень. У Шрі-Ланці та М'янмі почався рух за відновлення ролі буддизму в суспільстві.

Одним із наслідків реакції проти західного колоніалізму стала модернізація буддизму Тхеравади: він увібрав деякі західні елементи, а медитація стала доступною для мирян.

Модернізовані форми практики Тхеравади поширилися Захід зокрема у США.

Впливовою фігурою в буддизмі М'янми був король Міндон (1808-1878). Він провів у Мандалаї П'ятий буддійський собор (1871), під час якого в 1868 весь текст Палійського канону був висічений на мармурових плитах пагоди Кутодо, Бірма, ставши однією з найбільших книг у світі (англ.)рус. У ході правління Міндона виникли різні реформістські секти, такі як Двайя і Швегін, які виступали за суворішу чернечу поведінку, ніж основна традиція Тудхамма.

У колоніальній Бірмі між християнськими місіонерами і буддійськими ченцями, серед яких був один із перших європейців, які отримали чернечу посвяту, У Дхаммалока, зберігалось напруження. Після здобуття незалежності М'янма стала місцем проведення Шостого буддійського собору (Весак 1954 - Весак 1956), на якому були присутні ченці з восьми країн Тхеравади.

Сучасна практика медитації віпасана набула в М'янмі нового поширення в ХІХ столітті завдяки «Новому бірманському методу» У Народи. Цей метод був популяризований його учнями Махасі Саядо і Ньянапонікою Тхера. Ченці Леді Саядо та Мінгон Саядо заснували центри медитації для мирян. Знаменитий наставник-мирянин Гоєнка відкрив численні центри віпасани по всьому світу.

Серед сучасних тенденцій можна назвати наступні:

- Модернізм: спроби пристосуватися до сучасного світу та запозичити деякі його ідеї; в тому числі:
  - Рух зелених, турбота про екологію.
  - Синкретизм з іншими напрямками буддизму та індуїзмом.
  - Універсальна інклюзивність.
- Реформізм: спроби відновити передбачуваний ранній ідеал буддизму.

- Ультиматизм.
- Неотрадиціоналізм:
  - відродження ритуалізму;
  - відродження міфології.
- Участь у соціальному та політичному житті, т.з. ангажований буддизм. Протестна діяльність та участь у виборах.
- Релігійні обряди (ритуали шанування).
- Реакція на буддійський націоналізм.
- Відновлення лісового чернецтва.
- Відродження практики медитації (ченцями та мирянами).

Особливий внесок зробив Леді Саядо.

- Спроби відновити традицію бхікхуні.

Для Тхеравади вищим авторитетом у цьому, що становить Дхамму (істину чи вчення Будди) і організацію Сангхи (спільнота ченців і черниць), є буддійський Палійський канон — Тіпітака (пали: Три кошика мудрості). Він складається з трьох частин («Кошик»): Сутта-пітакі, Віная-пітакі і Абхідхама-пітакі. Палійська Абхідхама не визнана іншими сучасними буддійськими школами поза Тхеравадою як автентичне «Слово Будди».

За змістом Сутта-пітака та Віная-пітака, що входять до Тіпітаки, багато в чому збігаються з агамами, зборами текстів китайською та тибетською мовами і частково на санскриті та пракрітах, які використовуються не-тхеравадинськими школами в Індії, та з різними не-тхеравадинськими винами (Монастирськими статутами). Виходячи з цього, в ученому середовищі прийнято розглядати ці збори текстів як найстаріших і найавторитетніших джерел досектантського буддизму. Також традиційно вважається, що більшість Палійського канону, який досі використовується громадами Тхеравади, було передано на Шрі-Ланку під час правління імператора Ашоки.

Протягом кількох століть тексти передавалися в усній формі (як це було прийнято на той час щодо релігійних текстів), а в I столітті до н. е. вони були записані під час Четвертого буддійського собору Шрі-Ланці. Тхеравада - одна

з перших буддійських шкіл, що створила буддійський канон у письмовій формі.

Більшість матеріалів канону перестав бути саме «тхеравадинской», а є зібрання навчань, які ця школа зберегла з часів раннього досектантського буддизму. Можливо, протягом деякого часу тхеравадини додавали в канон тексти, але не змінювали те, що було записано в ранній період.

Тіпітака складається з сорока п'яти томів у тайському виданні, сорока в бірманському та 58 сингальському. [12]

Висновки до розділу

Релігійний туризм – це форма туризму, в якій люди мають намір відвідати святі місця, святині чи місця релігійного значення для виконання релігійних обрядів, поклоніння, медитації чи духовного збагачення. В основі релігійного туризму лежить прагнення відвідати місця, пов'язані зі своєю релігією чи віруваннями, а також отримати духовне збагачення та зв'язок зі своїми релігійними коріннями.

Релігійний туризм може включати поїздки до святинь, храмів, соборів, монастирів, святинних місць, абатств, пустель та інших релігійних споруд. Люди можуть здійснювати паломництва до святинь своєї власної релігії або відвідувати місця, пов'язані з іншими релігійними традиціями з метою вивчення культури та сповідань інших людей.

Релігійний туризм може мати як індивідуальний, так і груповий характер. Він може бути частиною поклонницького ритуалу, спіритуального відродження, духовного відпочинку чи просто культурного пізнання.

У світі існує безліч релігійних віровчень, які варіюються за своїми вченнями, практиками та культурним контекстом. Ось кілька найпоширеніших релігійних традицій: християнство, буддизм, іслам.

Розділ 2. Аналіз туристичного ринку М'янми

2.1. Особливості місцезнаходження М'янми

Як і будь-яка країна Південно-Східної Азії, союз М'янма має свій унікальний вигляд та колорит. Держава тривалий час була закрита для іноземців, але саме це відіграло позитивну роль у збереженні природних багатств, історичних та архітектурних пам'яток та національних традицій майже у первозданному вигляді. Тут високі гірські хребти змінюються зеленими рівнинами. Тут безліч найкрасивіших пагод сяють на сонці золотими шпилями. Тут думка астролога у прийнятті державних рішень може виявитися важливішою за будь-яке інше. Словом, є що подивитися і здивуватися.

Багатьом нашим співвітчизникам старшого віку ця азіатська держава відома як Бірма. Але дана назва - просто невдало відтворене англійцями слово "м'янма" (або "мранма), що позначає титульну народність країни і споконвіку використовувалося місцевими жителями. Щоправда, паралельно ще з однією назвою – бама. Словом, чверть століття тому бірманці вирішили відновити справедливість, і в 1989 держава стала іменуватися Союз М'янма. А за два десятиліття назву змінили ще раз: Республіка Союзу М'янма. Ключове слово - "м'янма" - означає "швидкий", "сильний". Крім того, воно співзвучне зі словом «м'я» – «смарагд».

Історію М'янми традиційно ведуть із поселення на тутешніх землях племені мон. Сталося це за три тисячі років до нашої ери. Представники цього ж народу утворили і першу на території сучасної М'янми державу Татон (III ст. до н. е.), що розташувалася на морському узбережжі. У IX ст. монів стали витісняти племена м'янму, що прийшли в долину річки Іраваді з південно-західних районів Китаю. Незабаром вони становили вже більшість населення, а в XI ст. досягла розквіту династія правителів Паган. Подальша історія країни рясніє численними війнами, протистояннями та примиреннями з сусідніми царствами та народами. Починаючи з 1824 року бірманські царства одне за одним опинилися під владою британців. У травні 1942 року Бірма зазнала

вторгнення японської армії, і кілька років було встановлено жорстока диктатура. Але після закінчення Другої світової війни влада в державі знову перейшла до рук англійців, а вже 1948 року було оголошено незалежність Бірми від іноземного уряду.

Нині держава М'янма є оазою унікальних пам'яток архітектури (наприклад, пагода Шведагон) і культури (спадщина древнього царства Паган), а також прекрасних курортів (Нгапалі і Нгве-Саунг навряд чи поступаються знаменитим пляжам сусідніх Таїланду та Індонезії). Завдяки цьому, а також зняттю заборони відвідування М'янми іноземцями, країна все більше викликає інтерес у мандрівників з усього світу. На перше місце поступово виходять культурно-історичні тури та екотуризм. [13]

М'янма — країна на південному сході Азії, що межує на заході з Бангладеш, на північному заході з Індією, на північному сході з Китаєм, на південному сході з Лаосом і Таїландом, а також на південному заході омивається водами Андаманського моря і Бенгальської затоки (рис.2.1). Площа країни — 676 578 км²; столиця країни — місто Найп'їдо; її найбільше місто та головний порт — колишня столиця Янгон (раніше Рангун).

М'янма є членом ООН з 1948 року, Всесвітнього банку, Міжнародного валютного фонду, Всесвітньої торгової організації, Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Крім того, вона входить до групи економічної співпраці БІМСТЕК (Бангладеш, Індія, М'янма, Шрі-Ланка, Таїланд) і підтримує тісні економічні відносини з Китаєм. [14]

Рис.2.1 Географічне розташування М'янми

М'янма розкинулася на заході півострова Індокитай, що у Південно-Східній Азії, і займає площу майже 680 кв. км. Візуально та традиційно країна ділиться на дві частини – Верхню Бірму (землі, що йдуть углиб материка) та Нижню Бірму (прибережні території). Державний кордон досить протяжний і проходить частково суходолом, частково морем. Сусідами М'янми із заходу на південний схід є Бангладеш (протягом 193 км), Індія (1463 км), Китай (2185 км), Лаос (235 км) та Таїланд (1800 км). Узбережжя омивається Бенгальською затокою та Андаманським морем.

Ландшафт М'янми варіюється від гір на півночі до низовин на півдні. Щоправда, сказати, що гори знаходяться суворо на півночі, буде неправильно, оскільки гірська гряда немовби півколом огинає країну із заходу через північ на схід. Західний хребет, що є природним кордоном з Індією, зветься Ракхайн, хоча часто його називають і Аракан-Йома. Його вершини досягають 2740 м. Північні гори включають кілька хребтів - Паткай, Кумун та інші. Серед їх піків

знаходиться і найвищий у всій Південно-Східній Азії Хкакабо-Разі (5881 м). Східну частину гірської системи М'янми утворює частину Шанського нагір'я, середня висота якого становить 900 м. Густа мережа гірських річок зі зниженням рівня рельєфу стає рідше. Найбільші водні артерії М'янми – Іраваді з притоком Чиндуїн, Салуїн та Сітаун (або Сітанг). У їхньому міжріччі розкинулися родючі рівнини, де вирощують основну масу сільськогосподарської продукції. Озер у країні мало. Найвідоміше і найбільше – Інле, що поступово перетворюється на місцеву туристичну пам'ятку.

Територіально М'янма знаходиться у субекваторіальній зоні. Це означає, що основний вплив на клімат країни мають мусони – вологі сезонні вітри. Але особливості ландшафту у разі теж грають важливу роль. Як і скрізь у тропіках, у Бірмі дві пори року – посушливий період (з листопада до травня) та сезон дощів (з червня до жовтня). Посушливий період у свою чергу ділиться на прохолодну пору (з листопада по лютий, коли стовпчик термометра в долинах у середньому тримається на позначці 16 °С, а в гірських районах іноді вночі опускається нижче нуля) і спекотну (березень, квітень, травень, під час яких повітря може розпалюватися до 40 °С і вище). Найбільш комфортними у плані погоди для наших співвітчизників є період з початку листопада до початку березня.

Якщо умовно розділити країну на кліматичні райони, то північ отримає характеристику прохолодного та вологого, захід – теплого та помірно вологого, середньогір'я – жаркого та надмірно вологого. Дельта Іраваді, де кількість опадів досягає 5000 мм на рік, є заболоченою місцевістю, тоді як центральний регіон – напівпустеля, в якій випадає не більше 1000 мм дощів.

Столицею М'янми з 2006 року виступає місто Нейп'їдо, що перекладається як «королівська країна». Раніше головним містом держави був Янгон (в англійській вимові - Рангун), але його розташування вважали стратегічно небезпечним. Втім, не виключені й інші причини, через які місце для нової столиці підшукували з 2001 року. Коли воно було обрано (а це в 320 км на північ від Янгона, практично в центрі країни), за справу взялися

астрологи – в їх обов'язки входило визначення оптимального часу для початку переведення всіх державних установ у Нейп'їдо. Таким було названо ранок (6:36) 7 листопада 2005 року. Проте вперше місто проголосили столицею лише через кілька місяців – 27 березня 2006 року, коли Нейп'їдо прийняв військовий парад на честь звільнення від японської окупації.

Адміністративно М'янма поділяється на 20 одиниць. З них сім – адміністративні області, по-бірманськи звані таємниці або тайинги: Іраваді, Пегу, Маґе, Мандалай, Сікайн, Танінтайї, Янґон. Ще сім – області національні, або штати (пуйне): Чин, Качин, Кая, Карен, Мон, Ракхай, Шан. Їх найменування відповідають назв племен, що проживають на цих територіях. Шість, що залишилися, - самоврядні зони, кілька років тому виділені також за національною ознакою: Дану, Коканг, Нага, Палаунг, Па-О, Ва. Усі області та штати діляться на райони (Кая). Адміністративна сітка районів включає міста (М'їо) і сільські території (М'їоне). Кожне місто поділяється на квартали-якве, кожна сільська територія – на села-чейюа.

У 2008 році в М'янмі набула чинності нова Конституція, в якій державний устрій був задекларований як «республіка», а політичний режим – як «дисциплінарна процвітаюча демократія». Проте режим до 2011 року фактично був військовим, оскільки четверту частину (а насправді – більше) парламенту у будь-якому разі мали складати військовослужбовці. Крім того, у цей період органом законодавчої та виконавчої влади М'янми виступала Державна рада миру та розвитку, яка у 2010-му змінила офіційну назву країни, а також її герб і прапор. З 2011 року на чолі Республіки Сюза М'янми стоїть президент, а законодавча влада належить двопалатному парламенту, який складається з палати національностей та палати представників.

М'янма – країна, багата на корисні копалини. У центральних районах знаходяться родовища нафти і газу, на Шанському нагір'ї – поклади олова, вольфраму, срібла, залізної, мідної, цинкової руд, дорогоцінного каміння. Крім того, держава має в своєму розпорядженні 75% лісу тика в світі. Проте більшість населення живе фактично в злиднях. Найбагатші природні ресурси

використовуються неефективно, а іноді й відверто злочинно, причому дохід від продажу за кордон газу чи дерева тика майже не йде на поповнення державного бюджету.

Бірманці живуть переважно у сільських районах, а тому зайняті, як правило, в аграрному секторі (65% населення). Основу місцевого землеробства становить вирощування рису: М'янма знаходиться на 7-му місці у світі з його виробництва. Досить великі площі відведені під тютюн, кукурудзу, бобові, а посушливих районах країни – під бавовник, арахіс, кунжут. Садівництво орієнтоване переважно отримання врожаїв манго, цитрусових, бананів, ананасів.

Незважаючи на достаток у надрах країни всіляких руд, металургія розвинена вкрай слабо. Як і машинобудування. Натомість поширені підприємства харчової промисловості – з очищення рису, виробництва кави, цукру, рибних консервів, алкогольних напоїв. Важливу роль економіці держави грає енергетична галузь, а точніше – гідроенергетика: потенціалу цілком вистачає забезпечення внутрішніх потреб. Загалом у промисловості зайнято близько 12% бірманців.

Трохи більше мешканців М'янми – приблизно 16% – задіяні у сфері торгівлі та послуг.

М'янма – держава полінаціональна та поліконфесійна, хоч і в першому, і в другому випадку є титульні групи.

Більшість жителів країни – 68% – представлено народністю м'янму (бама). Як правило, саме про неї йдеться, коли говорять про бірманців. Інші етноси не такі численні, проте найбільші з них навіть мають офіційно позначені території проживання – однойменні штати. Це групи каренів (7%), шанів (9%), монов, чинів, качинів (по 2%) та інших. Загальна чисельність населення, за даними 2009 року, становила майже 60 млн. осіб. Найбільш щільно населена центральна частина країни, деякі прибережні області та дельта Іраваді. Навпаки, гірські райони практично безлюдні: густина проживання там становить 4-10 осіб на квадратний кілометр.

У релігійному плані про М'янму можна говорити як і про буддистську країну, оскільки 89% її жителів дотримуються буддистського світогляду. Тим не менш, є і представники християнства та мусульманства (по 4%). Щоправда, стосунки з мусульманами у державі однозначними не назвеш. Мало того, останнім часом виникають серйозні протистояння на антиісламському ґрунті. Так, у 2012 році конфлікт між буддистами та мусульманами у західному штаті Ракхайн призвів до введення тут надзвичайного стану, а вже у 2013-му пройшли погроми прихильників ісламу у місті Мейтхіла.

Попри домінування буддистського світогляду, серед бірманців сильні також анімістичні вірування (шанування духів). Крім того, жителі М'янми кроку не можуть ступити без рекомендацій астролога. Астрологією тут керуються буквально у всьому – від вибору імені та устрою особистого життя до призначення дати проведення важливого державного заходу.

Статус офіційної у державі має мову титульної нації, а саме м'янма (бірманська). Він належить до сино-тибетської мовної сім'ї. Головна його особливість – тональність, коли в залежності від тону вимови слово набуває різних смислів. Голосні є не чисті звуки, які злигтя – дифтонги, наприклад ау, оу, ай, йе. Для приголосних характерна прихильність.

Національні штати для внутрішнього ходіння користуються також мовами місцевих національних меншин – шанскою, каренською, монською і т.д. Крім того, поширені англійська (спадщина колонізації) та китайська.

Багато в чому бірманська кухня схожа на кухні інших країн Південно-Східної Азії. Тут і переважання страв з рису та морепродуктів, і безліч приправ, і обмежене вживання м'яса. Але, звичайно, кулінарні традиції бірманців мають і відмінні риси. Так, м'ясо в країні, на відміну від сусідів, використовують досить часто, а приправи настільки різноманітні, що дивуєшся, з чого тільки не готують соуси.

Основу раціону бірманців складає рис. Він є невід'ємним компонентом будь-якої трапези, оскільки використовується і в перших стравах, і салатах, і в гарнірах, і в десертах. Способи його обробки теж різні: варення, гасіння,

смажіння, перемелювання в борошно. Найбільшою популярністю користуються такі страви, як літок-сон (гострий овочевий салат з рисом) та відварений рис зі спеціями хін, м'ясом чи рибою, овочами, перцем та часником. Оригінальні та досить смачні салат з кольорового рису з додаванням куркуми та хок-све (рисова локшина з курчам). До речі, локшина теж найчастіший гість на столі бірманця – і як самостійна страва, і як інгредієнт, наприклад, супів.

Найпопулярніші види м'яса в М'янмі - птах і баранина. Яловичина підпадає під заборону у буддистів, яких у країні більшість, а свинина – продукт-табу у мусульман. Тим не менш, хоч і рідко, можна знайти щось звичне смаку європейця, наприклад, смажену свинину з авокадо або іншими овочами (век-тха) і свинячу печінку з гарніром з сої. М'ясо для звичайного бірманця найчастіше дороге задоволення, так що в їжу йдуть і дешевші частини тварин туш, скажімо, свинячі вуха або воловині хвости. Плюс місцева кухня широко використовує для смаження комах (коники, цвіркуни, личинки дерев'яного хробака), павуків та змій.

До найпопулярніших серед бірманців перших страв відносяться суп моїнка (риба, локшина та каррі), шан-хок-све (суп з курчам), хміт-чин-хін (суп з пагонів бамбука та креветок). Як хліб до них подають рисові коржики (нам-б'я і палата). У пошані також страви з риби та морепродуктів у поєднанні із соєю та спеціями.

Приправи заслуговують на окрему розмову. Спеції по-бірманськи називають сак-дье. До них входить знаменитий каррі, перець, куркума, імбир, часник, всілякі пряні місцеві трави. Їх додають прямо в страви або використовують як важливий смаковий компонент для соусів. При цьому виходить набагато менш гостро, ніж у індійській кухні. Для соусів взагалі беруть різні, часом несподівані продукти: фініки, соя, пагони бамбука, кокосове молоко, арахісове масло, смажений горох і навіть креветкову пасту нгапі. Остання дуже солена, а тому страви з нею додатково солити вже не потрібно.

Найчастіше наприкінці трапези п'ють чай. Щоправда, він суттєво відрізняється від звичного нам напою. Бірманці не лише додають у чай цукор та молоко, а й щедро приправляють його спеціями. І туристи часом не наважуються випробувати цей коктейль. Натомість серед іноземців дуже популярний сік цукрової тростини з додаванням льоду та лимона. Місцеві соки взагалі дуже смачні та відрізняються високою якістю. Алкогольні напої виробництва М'янми набагато дешевші за імпортні аналоги, при цьому майже не поступаючись їм за смаковими характеристиками. Заслужують на увагу пиво "Тайгер", "Бінтанг", "Мандалай", "М'янма-Драут", "Дагон", "АВС-Стаут", "Сінгха", "Сан-Мігель", пунш на основі пальмового соку (хта-ей), пальмовий лікер (хта-айет). З міцніших напоїв – джин, віскі, ром місцевого виробництва.

Перекусити гості М'янми можуть у кафе, які у достатній кількості відкриті у туристичних районах. Найчастіше їхній персонал розмовляє англійською. Але слід пам'ятати одну особливість усіх бірманських закладів харчування: їжу там готують уранці на цілий день, а потім або розігрівають, або подають холодну.

Сітка урочистих днів у М'янмі включає як пам'ятні події із закріпленою датою, так і народні та релігійні свята, час відзначення яких обчислюється за місячним календарем. Деякі урочистості взагалі мають місце не щороку. Основні державні свята з фіксованою датою – це:

- День незалежності (4 січня);
- День Спілки (12 лютого);
- Селянський день (2 березня);
- День збройних сил М'янми (27 березня);
- День праці (1 травня);
- День мучеників (19 липня);
- католицьке Різдво (25 грудня).

Новий рік у країні відзначають кілька разів: каренський – у грудні, бірманський (разом із попереднім йому фестивалем води Тінджан) – у квітні.

Є ще низка загальнонаціональних фестивалів та релігійних свят: повний місяць Табаунга (березень), повний місяць Касона (травень), початок буддистського посту (липень) та його кінець, званий також Фестивалем світла (жовтень), Фестиваль паперових ліхтариків (листопад). Ознайомитись із переліком усіх свят на конкретний рік можна за місячним календарем, який видає Міністерство сільського господарства М'янми [13].

2.2. Туристичний потенціал М'янми

В М'янмі кожне місто має свою історію та свою особливість. Розглянемо основні з них.

Найп'їдо – з 2005 року, головне місто азійської держави М'янма та найнетиповіша столиця у світі. Розташовується на місці колишнього села Чеп'ї, між двома гірськими хребтами Shan Yoma і Wago Yoma. На відміну від інших міст Азії, тут життя тече розмірено, немає традиційних галасу та суєти. Дороги та вулиці виглядають пустельними, що викликає подив у туристів. Це не дивно, адже Найп'їдо входить до 10 найбільш незвичайних столиць світу та міст-примар. Головна визначна пам'ятка – пагода Уппатасанті, шпиль якої, висотою 99 метрів, височить над містом. Вона розташована на височини, звідки відкривається панорамний краєвид на столицю. У місті безліч зелених насаджень, що рясніють буйними фарбами, а в оточенні гір такі пейзажі виглядають особливо колоритними.

Янгон – колишня столиця М'янми та найбільше місто у всьому регіоні. Він славиться своєю самобутністю і подобається туристам за особливий колорит: вулиці рясніють британською колоніальною архітектурою, поруч височать хмарочоси і сяють позолочені буддійські пагоди. Візитна картка Янгона – золота пагода Шведагон. Розглядати різьблення, ступи та храми можна нескінченно довго. Колоніальні будівлі розкидані по всьому місту, але перебувають у жалюгідному стані. У регіоні варто відвідати Пагоду Суле, Індуїстський храм, скляну пагоду Сеїн Яунг Чі, Католицький собор Святої

Марії. Ознайомитись з історією колишньої Бірми можна у Національному музеї. Янгон вважається найчистішим населеним пунктом серед азіатських столиць. Тут урбаністичний стиль гармонійно є сусідами з джунглями, а розвинена інфраструктура з комфортними готелями, ресторанами та бутіками, готова забезпечити туриста всім необхідним.

Паган (або Баган) - стародавня столиця однойменного царства на території сучасної М'янми. В даний час, на місці стародавнього міста, знаходиться археологічна зона з тисячами пагод, храмів, ступ та монастирів. З 2019 року входить до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Цікаво, але самого міста Баган немає, є невеликий аеропорт, а далі починаються зони з археологічними розкопками. Це місце називають "містом тисячі храмів" і подекуди про магічний вплив тутешніх земель на приїжджих мандрівників. Датою виникнення Баганського царства вважається 850 до н.е. Тут творилися палацові перевороти, проживали алхіміки та велися кровопролитні бої. 1975 року стався потужний землетрус, який знищив Баган. Спроби відновити стародавнє місто були безуспішними, аж до недавніх часів. Туристам пропонують цікаві екскурсії печерами та показують найзнаковіші пам'ятки архітектури.

Мандалай – величне місто розкинулося річці Іраваді, північ від держави М'янма. У всьому світі це місце відоме як центр буддійської релігії. Тут розташовано 700 пагод, кожна з яких вирізняється незвичайною архітектурною красою. Мандалай був заснований 1857 року королем Міндоном, а через 30 років місто зайняли британські колонізатори, що вплинуло на загальний вигляд міста. Головні пам'ятки – буддійські храми та палацові будівлі. Пагорб Мандалая, Королівський палац, Монастир Швенандо, Пагода Сандімун, Пагода Кутодо, Монастир Атумаші, Пагода Чоктогий - це лише мала частина храмів, розташованих у місті та його околицях. Інфраструктура Мандала розвинена добре, на вибір туристів 5* готелі відомих мереж та гостьові будинки. У ресторанах готують національні

страви та вишукування китайської кухні. Працює величезний ринок коштовностей, туристичні курорти.

Мраук-У – найдавніше місто в державі Аракан, що сьогодні входить до складу округу в М'янмі. Був заснований у 1431 році, і довгий час був закритий не лише для туристів, а й для місцевих. Сам Мраук-У загублений між горами і приховує таємниці минулих століть. Місцевість приваблює унікальними пагодами та храмовими комплексами, головні з яких – Шіттаунг, Хтуккан Тейн, Андо Тейн. На околицях Мраук-У розташована пагода Ко Таунг, що вмістила 90.000 зображень Будди. Сьогодні тривають активні реставраційні роботи, завдяки яким пагоди та храми відновлюють свою колишню велич. У місті є знакове місце, обов'язкове для відвідування – міст У Бейн. Тут прийнято зустрічати заходи сонця. Заходячи за обрій, сонце, забарвлює храми та військові будівлі у теплий відтінок, роблячи будівлі ще мальовничішими. Це дивовижна місцевість, де досі мешкають нащадки давніх араканців, рохінджа та бенгальського субетносу.

До мальовничої азіатської країни ідуть не лише шанувальники старожитностей та буддійської культури. Тут активно розвиваються туристичні напрямки, де білі пляжі Бенгальської затоки та Андаманського моря захоплюють дух. Нгапалі – курорт розташований на березі Андаманського моря. Прозора вода, білий пісок та розкішні бунгало чекають на шанувальників пляжного відпочинку. Місцеві кажуть, що у Нгапалі «земля і небо помінялися місцями». Це один із найкрасивіших курортів М'янми. Нгве-Саунг - піщані пляжі курорту простяглися вздовж узбережжя Бенгальської затоки. Це царство спокою, тиші та релаксу. Берегова лінія щедро вкрита зеленню: пальмові гаї вкривають від сонця, створюючи приємний шелест від подиху легкого бризу. Інле – відпочинок на озері, в оточенні гір, стане незабутнім. Тут розташовані 17 самобутніх сіл, в озері купаються водні буйволи, а посеред води, на палях, височить Монастир кішок, що стрибають. Серед розваг – плавучий ринок, гарячі джерела та вивчення методів пошиття одягу зі стебел лотоса. [15]

Таблиця 2.1. Туристична спеціалізація М'янми [16]

Вид туризму	Підґрунтя розвитку
Пляжний туризм	Розвинутий, тому що довжина берегової лінії країни – 1930 км. Уздовж неї (здебільшого в північній частині узбережжя) розташувалися бухти з піщаними пляжами і численними готелями. Пляжі М'янми розташовані на узбережжях Бенгальської затоки й Андаманського моря.
Дайвінг туризм	Архіпелаг Мергуй вважається кращим місцем у країні для занять дайвінгом. Він оточений кораловими рифами, а в прибережних водах водяться барвисті тропічні риби, краби, креветки, губа, мурени, акули і скати. Підводна видимість протягом року варіюється від 5 до 50 м. Любителі дайвінгу відправляються на архіпелаг Мергуй, де знаходиться понад 30 місць для занурення. Архіпелаг складається з більше ніж 800 островів і тільки один із них заселений – острів Лампі.Д
Еконотуризм	У країні створено три національні парки і більше 30 природоохоронних територій. Одними з кращих вважаються такі: Національний парк Алангдо-КАТП, Національний парк гори Вікторія, Національний парк Хкакобо Рази, парк Хлога, парк гори Попа, охоронювані території озера Інле і архіпелагу Мергуй.
Історико-культурний туризм	У М'янмі налічується величезна кількість культових споруд і близько 3 тисяч пагод, покритих золотом, багато з яких збереглися від древніх цивілізацій. Екскурсійна програма в основному складається з відвідувань золотих пагод старовинних міст.
Круїзний туризм	По головній водній артерії країни (річці Іраваді) організовуються багатогодинні круїзи

Динаміка туристичних прибуттів представлена на рис. 2.1. Щорічно кількість туристів, які приїжджають до М'янми, збільшується, що свідчить про зростаючу популярність країни серед туристів. Найбільше туристів протягом досліджуваного періоду 2008–2016 рр. спостерігалася у 2015 р. - 4681,02 млн. осіб. У цьому році темп приросту становив 51,91%. Від'ємний темп приросту спостерігається лише у 2016 р. і становить 37,89%.

Більшість відвідувачів, які прибули до М'янми на короткостроковій основі, були з різних країн.

У розрізі іноземців до М'янми (на 2016 р.) найбільше подорожують із таких країн, як Таїланд (243,443 особи), Китай (183,886 особи), Японія (100,084 особи).

Протягом досліджуваного періоду 2009-2017 рр. найвагоміший показник загального внеску туризму у валовий внутрішній продукт (далі – ВВП) М'янми у вартісному відображенні спостерігався у 2017 р. (4,9 млрд. дол. США). Загальний внесок туризму у ВВП включає прямий внесок туризму у ВВП,

непрямі та індуковані впливи (внутрішні поставки, капітальні інвестиції, державні витрати на туризм, імпорт товарів). Щодо темпу приросту загального внеску туризму у ВВП, то найбільше його значення спостерігалось у 2012 р. - 58,84%.

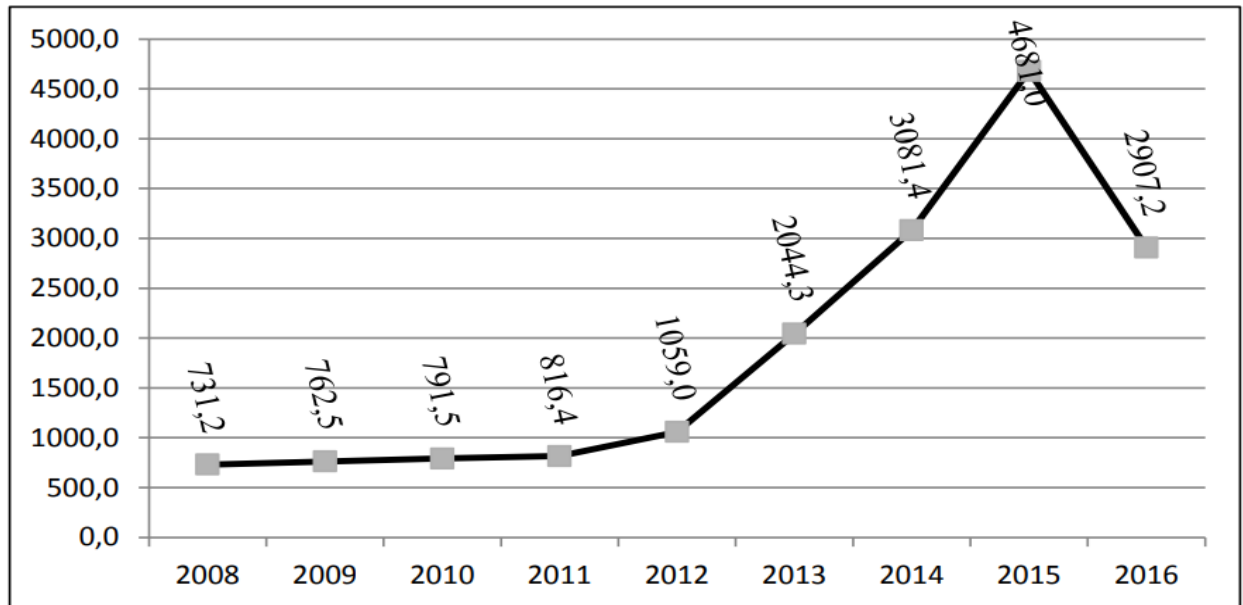

Рис. 2.1. Динаміка туристичних прибутків до М'янми

Відповідно до наведених даних можемо констатувати, що динаміка загального внеску туризму у ВВП М'янми є позитивною, що зумовлена економічною активністю, спричиненою будівництвом готелів, ресторанів, відкриттям туристичних агенцій, розвитком авіакомпаній та іншими пасажирськими перевезеннями. Частка туризму ВВП становить 6,6% у 2017 р. (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2. Внесок туризму у ВВП М'янми (2009–2017 рр.)

Рік	Загальний внесок туризму у ВВП (млрд. дол. США)	Темп приросту,%	Частка туризму у ВВП,%	Темп приросту,%
2009	1,2	1,13	3,2	-12,69
2010	1,2	-1,62	2,4	-26,71
2011	1,6	34,78	2,6	11,33
2012	2,5	58,84	4,2	59,49
2013	2,6	4,01	4,2	-0,02
2014	3,6	39,20	5,5	30,47
2015	4,4	21,74	7,1	28,93
2016	4,7	6,03	6,9	-3,08
2017	4,9	4,71	6,6	-3,10

Прямий внесок туризму у ВВП М'янми у 2016 році становив 2 577,6 млрд. дол. США (3,0% ВВП). За попередніми даними у 2017 році прямий внесок туризму у ВВП збільшився на 3,5% до 2668,2 млрд. дол. США. Очікується, що прямий вклад туризму М'янми у ВВП зросте на 7,4% річних до 5 425,5 млрд. дол. США (3,2% ВВП) до 2027 року.

Рівень прямих іноземних інвестицій в економіку М'янми за останні роки збільшився. Найбільше інвестує КНР (15,5 млрд. дол.), Сінгапур (12,3 млрд. дол.), Таїланд (10,3 млрд. дол.), Гонконг (7,3 млрд. дол.), Великобританія (4,1 млрд. дол.).

Інвестиції країн Європейського Союзу складають 1,7 млрд. дол. Крім того, М'янма є лідером за кількістю проектів ЮНОПС – управління з обслуговування гуманітарних та інфраструктурних проектів ООН.

До джерел інвестиційного забезпечення розвитку туристичної галузі М'янми належать вкладення у туристичні підприємства іноземного та вітчизняного капіталу, кредитні фінансові ресурси, внутрішні інвестиційні джерела підприємств (амортизація, прибуток) Найбільше іноземних інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури М'янми внесено Сінгапуром (1 790,094 млрд. дол. США) (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. Іноземні інвестиції в готелі комплекси М'янми (2016р.)

№	Країна	Готельні комплекси	Інвестиції (млрд. дол. США)
1	Сінгапур	26	1 790,094
2	Таїланд	11	445,630
3	В'єтнам	1	440,000
4	Гонконг	5	187,700
5	Корея	1	100,000
6	Японія	4	73,665
7	Малайзія	3	23,136
8	Великобританія	3	14,500
9	Люксембург	1	5,200
10	ОАЕ	1	4,500
	Усього	56	3 084,425

Другу позицію займає Таїланд із показником 445,630 млн. дол. США.

Туризм (як вид економічної діяльності) значним потенціалом зменшення бідності та безробіття, оскільки уряд М'янми очікує, що пряма зайнятість у секторі туризму становитиме близько 1,5 млн. робочих місць до 2020 року

Загальна зайнятість у туристичній індустрії М'янми у 2017 р. скоротилася на 0,52% і становила 1 282,4 особи, при цьому частка туризму в загальній зайнятості склала 5,7% (табл. 2.4)

Таблиця 2.4. Зайнятість населення у туризмі М'янми

Рік	Загальна зайнятість у туризмі, тис. осіб	Темп приросту,%	Частка туризму у загальній зайнятості,%
2009	617,9	-7,71	3
2010	499,6	-19,14	2,4
2011	631,2	26,33	3
2012	956,3	51,51	4,5
2013	934,1	-2,32	4,4
2014	1 240,2	32,76	5,7
2015	1 297,8	4,65	6
2016	1 289,1	-0,67	5,8
2017	1 282,4	-0,52	5,7

Міністерство готелів та туризму М'янми спільно з Агентством розвитку співробітництва у Люксембурзі розробило «Стратегію та план дій розвитку людських ресурсів у туризмі М'янми на 2017-2020 рр.». Зазначений документ включає три вектори: державне регулювання туризму; освіта та навчання у галузі туризму; індустрія туризму (табл. 2.5).

Таблиця 2.5. Вектори та заходи розвитку туризму у М'янмі

Державне регулювання туризму	створити багатосекторну робочу групу для нагляду за впровадженням стратегії; зміцнення людських ресурсів та інституційної спроможності програми; забезпечити навчання в галузі інформаційних технологій та процесів збору даних у туризмі; – озроблення та проведення туристичного тренінгу для державних службовців, що працюють у сфері туризму; тренінги для державних / регіональних рад із питань туризму; розвиток громадських організацій у туризмі; інформованість громадськості про туристичну індустрію
Освіта та навчання в галузі туризму	оновлення навчальних програм туризму; – удосконалення стандартів підготовки туризму та систем акредитації; поліпшення кількості та якості навчального та викладацького складу; – зміцнення галузевих та академічних зв'язків; – створення навчальних закладів із туризму в ключових регіонах; – підвищення доступу до навчання; підготовка туристичних посібників та стандартів
Індустрія туризму	– розроблення комплексного набору базових пакетів тренінгів для сектора гостинності та для туроператорів; удосконалення трудового законодавства; – покращення набору та мотивації

	персоналу, зменшення плинності працівників; підтримка розвитку управління та лідерства туристичного бізнесу
--	---

Бюджет у розмірі 17 млн. дол. США потрібний протягом подальших років для виконання заходів, зазначених у Стратегії; 32 таких заходи (загальною вартістю 12 млн. дол. США) визначено пріоритетними. Додатково для реконструкції інфраструктури та формування центрів підготовки туризму ключових регіонах необхідно 30–40 млн. дол. США [16].

2.3. Діючи пропозиції від туристичних фірм щодо релігійних турів

Відпочинок у М'янмі – це не лише яскраві враження, знайомство з новими місцями, людьми та історією, а й дивовижна подорож у минуле. Життя в країні протікає спокійно і без зайвої метушні. І хоча сучасна цивілізація у звичному розумінні цього слова тут відсутня, неймовірна краса природи, величезна кількість пам'яток та виняткова доброзичливість місцевих жителів з лишком окупають нестачу деяких зручностей та новомодних гаджетів, роблячи тури до М'янми дедалі популярнішими. У країні складно зі зв'язком та інтернетом, проте, опинившись у її надрах, туристам не захочеться витратити час на сидіння за ноутбуком або планшетом. Кожна вільна хвилина буде витрачена на знайомство з черговою пам'яткою та відкриттям ще однієї таємниці. Благо відпочинок у Бірмі це дозволяє.

Подорож до Бірми – справа не складна! Потрапити туди можна з багатьох азіатських міст та столиць. Регулярні рейси пов'язують сучасну М'янму з такими країнами як: Індія; Таїланд; Сінгапур; Малайзія.

Близьке сусідство з популярними туристичними країнами дозволяє туристам поєднувати тур до М'янми з іншими азіатськими країнами за одну подорож. Така комбінована подорож зовсім не втомлює і надовго запам'ятається насиченою програмою та враженнями від побаченого. До того ж у вас з'явиться унікальна можливість на контрасті скласти своє власне

враження про особливості відразу кількох азіатських країн та на власні очі побачити їх відмінності.

Незважаючи на тісне сусідство з іншими країнами Азії, М'янма у своєму різноманітті не схожа на жодну з них. Довгий час вона жила цілком окремо, що дозволило країні сформувати свій власний спосіб життя. У другій половині минулого століття до влади в Бірмі прийшов військовий режим, і довгі роки була закрита для іноземців, а туризм в М'янмі ніяк не розвивався. Лише наприкінці 20 століття зі зміною політичного режиму вона стала доступною для відвідувань та відпочинку.

За кількістю цікавих місць М'янму, мабуть, можна назвати одним із лідерів серед країн південно-східної Азії. Тут справді є на що подивитися, а регулярні тури до Бірми, з якими ви можете ознайомитись у відповідному розділі на нашому сайті – тому підтвердження. Найчастіше тривалість програм не перевищує 1-2 тижні – стандартна тривалість відпустки у більшості відпочиваючих. Однак, М'янма настільки різноманітна, що за бажання та наявності вільного часу екскурсійну частину можна розтягнути на місяць, при цьому екзотичні місця та пам'ятки не повторюватимуться.

На прихильників детального знайомства з країною чекає насичена екскурсійна програма. Охочі випробувати пляжний відпочинок у М'янмі оцінять сучасні пляжні курорти Нгве-Саунг та Нгапалі на узбережжі Індійського океану. Шукачам спокою та усамітнення, напевно, сподобається відпочинок біля мальовничого та чистого озера Інле, розташованого в оточенні високих гір та 17 автентичних сіл. Гладі озера борознять плавучі плантації, створені штучним шляхом з водоростей та коренів гіацинту. Ці незвичайні споруди місцеві жителі використовують для вирощування помідорів та іншої городньої рослинності. У великих заводах озера часто можна побачити буйволів, що купаються, які хоч і лякають своїми габаритами і суворим зовнішнім виглядом, насправді не становлять загрози і в переважній більшості випадків - нешкідливі. Серед озера на палях зведений «Монастир котів, що стрибають». У ньому живе всього шість ченців, які справді приручають та

дресирують цих милих пухнастих звірків. Все це та багато іншого ви зможете побачити, забронювавши тур до Бірми. Відпочинок тут схожий на казку. Вирушивши в тур, ви переконаєтеся, що рай на землі існують, і доступний у будь-яку пору року. Опинившись у Бірмі одного разу і насолодившись її рідкісною фауною та флорою, неймовірною красою водоспадами, річками, озерами, струмками, тропічно-лісами та гірськими районами, ви неодмінно захочете повернутися сюди знову і ще більше дізнатися про це дивовижній країні.

М'янма не є популярним напрямком туризму, особливо серед європейці. Проте на ринку туристичних послуг є багато різних пропозицій в цю країну.

Розглянемо деякі з них.

Туристичний оператор Asia Tour Group пропонує поринути у світ незіпсованої, незайманої краси, яку зуміла зберегти сучасна М'янма з такими подорожами, в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. Пропозиції в М'янму від туроператора Asia Tour Group [17]

Тур та маршрут	Тривалість	Дати	Вартість
Магічна чарівність М'янми з відпочинком на білосніжних пляжах Нгапалі та Нгве Саунг: Янгон – Баган – Мандалай – Амарапура – Хехо – Печера Піндайя – Озеро Інле – Пляж – Янгон	11 дн/10 ночей	під запит	1/DBL від 1392 USD
Тур «Чудеса М'янми»: Янгон – Молам'ян – Па Ан – Чайтчію (Пагода Золотий Камінь) – Баго – Янгон	7 дн/6 ночей	під запит	1/DBL від 899 USD SINGL від 1085 USD
ГРУППОВИЙ ТУР «М'янманський калейдоскоп»: Янгон – Баган – Гора Попа – Озеро Інле – Печера Піндайя – Хехо – Мандалай – Мінгун – Ава – Амарапура – Пін У Левин – Мандалай	9 дн/8 ночей	під запит	1/DBL 1260 USD
Магія М'янми + релаксуючий Таїланд! Янгон – Баган – Мандалай – Пхукет	11 дн/10 ночей	під запит	1/DBL від 1360 USD
Експрес-тур М'янмою: Янгон – Баган – Мандалай – Янгон	5 дн/4 ночі	під запит	1/DBL від 708 USD SINGL від 862 USD
М'ЯНМА за тиждень: Янгон – Баган – Озеро Інле – Янгон	8 дн/7 ночей	під запит	1/DBL від 905 USD SINGL від 1155 USD
М'ЯНМА: класика (з автобусними переїздами): Янгон – Баган – Гора Попа – Озеро Інле – Печери Піндайя – Янгон	8 дн/7 ночей	під запит	1/DBL від 682 USD SINGL від 873 USD

Груповий тур М'янмою!: Янгон – Мандалай – Амарapura – Пін У Левин – Баган – Озеро Інле – Янгон	9 дн/8 ночей	під запит	1/DBL 1115 USD SNGL 1354 USD
Економ тур до М'янми! : Янгон-Баган - О. Інле - Янгон	7 дн/6 ночей	під запит	1/DBL від 638 USD SNGL від 793 USD
Таїланд – М'янма – Малайзія – Сінгапур: Бангкок - Янгон - Баган - Мандалай - Куала - Лумпур - Сінгапур	14 дн/13 ночей	під запит	1/DBL від 1788 USD
Південний колорит: Янгон – Кьяктіо – Нгапалі	11 дн/10 ночей	під запит	1/DBL від 1257 USD SNGL від 1968 USD

Оператор ЮніКондор пропонує тури в М'янму, які наведені в таблиці

2.7.

Таблиця 2.7. Пропозиції в М'янму від туроператора ЮніКондор [18]

Тур та маршрут	Тривалість	Дати	Вартість
Тур до М'янми з круїзом по річці Ірраваді: Янгон – Баган – Мандалай – Круїз На Судні Rv Раукап – Амарapura – Оз.Інле - Янгон	8 дн/7 ночей	під запит	від 2398 \$ + авіа
Круїз по річці Ірраваді “З Янгону в Мандалай”: Янгон – Маубін – Данабу – М'янаунг – Пром – Тайсет Мьо – Мінхла – Яндабо – Баган – Мандалай – Ава – Сагаїн	15 дн/14 ночей	під запит	від 5388 \$ + авіа
Фарби М'янми + Нгапалі: Янгон – Баган – Попа – Мандалай – Мінгун – Ава – Амарapura –Піндайя – Оз.Інле – Нгапалі – Янгон	12 дн/11ночей	під запит	від 1925 \$ + авіа
Тур до М'янми Бірманський калейдоскоп: Янгон – Золотий Камінь – Баган – Мандалай –Амарapura – Оз. Інле - Нгапалі – Янгон	12 дн/11ночей	під запит	від 1925 \$ + авіа

Як бачимо з пропозицій двох туроператорів - тури з релігійною метою не є популярними та М'янма більш популярна як рекреаційно-пізнавальна країна, виходячи з наявних турів

Висновки до розділу

М'янма, що офіційно відома як Союзна Республіка М'янма, є країною, розташованою в Південно-Східній Азії. Вона має багату історію та культурне наслідування, що привертає увагу багатьох туристів.

Один із найвідоміших символів М'янми – це храм Ананда, розташований у місті Баган. Цей храм є прикладом класичної м'янмарської архітектури та

славиться своїми величними будівлями та багатими художніми розписами. Ще одним значущим місцем є озеро Інле, відоме своїми плавучими садами та традиційними житловими будинками. Тут туристи можуть побачити рибалок, які використовують незвичайний спосіб лову риби – вони стоять на невеликих човнах і використовують ноги для весел.

Культурний центр М'янмі – місто Янгон, де розташована величезна пагода Шведагон. Ця пагода, прикрашена золотом та бриліантами, є однією з найсвятіших будівель для м'янмарців і є головним пунктом притягнення для вірян та туристів.

М'янма також славиться своїми етнічними групами та різноманітністю культур. У різних частинах країни можна зустріти різні традиції, мови та звичаї. Важливо відзначити, що політична та соціальна ситуація в М'янмі є складною, і перед подорожжю до країни рекомендується ознайомитись з останньою інформацією щодо безпеки та радами для туристів.

М'янма має великий туристичний потенціал завдяки своїй природній красі, багатству культурної спадщини та екзотичному характеру. Ось кілька ключових аспектів туристичного потенціалу М'янмі: історичні пам'ятки та архітектура, природні краси, етнічна та культурна різноманітність, свята та фестивалі.

Розділ 3. Проект релігійного туру в М'янму

3.1.Формальності та інформація для туриста під час подорожі в М'янму

Формальності для туристів з України:

Режим в'їзду. Для відвідання М'янма необхідно отримати в'їзну візу. Можливе оформлення віз у пунктах пропуску через кордон в міжнародних аеропортах М'янми (Янгон, Мандалай та Найпідо) строком від 1 до 70 днів (залежно від мети поїздки) (рис.3.1).

Детальніше про оформлення віз по прибуттю – http://www.mofa.gov.mm/?page_id=3600 – це сайт адаптований під іноземного туриста.

Type of Visas	Duration of Stay	Fees
Business Visa	70 Days	50 USD
Workshop/ Seminar/ Meeting/ Research Visa	28 Days	40 USD
Transit Visa	24 Hours	20 USD
Crew Visa	28 Days	40 USD

Рис.3.1. Вартість візи в М'янму для українця

Можливе також оформлення е-візи (для поїздок з туристичною та діловою метою), детальніше – <https://evisa.moip.gov.mm>.

Митні правила. Дозволено безмитне ввезення 200 сигарет або 100 сигар або 250 г тютюну, однієї літри спиртних напоїв, 500 мл одеколону або духів. Предмети побутової техніки, кіно-, відео-, фотоапаратура, коштовності і валюта більше 2000 USD декларуються для подальшого вивозу. Заборонено ввезення зброї, боєприпасів, наркотичних і психотропних речовин, літератури антиурядової спрямованості, порнографії, стільникових телефонів, супутникових телеантен і приймачів до них, відеокасет і компакт-дисків (при спробі ввезення такі предмети затримуються і чекають господарів в аеропорту).

Заборонено вивезення (без відповідного дозволу) дорогоцінних і напівкоштовних каменів, ювелірних виробів, сувенірів і виробів із зображенням Будди, предметів антикваріату та історичних цінностей.

Фітосанітарні правила. По прильоту до Союзу М'янма, а також подальшому відльоті з країни, служба з контролю за імпортом/експортом представників флори та фауни, представники якої дислоковані в міжнародних аеропортах, а також авто-піших переходах на кордоні країни, ретельно відслідковує спроби ввезення/вивозу рослин та тварин, занесених до Міжнародної Червоної книги, так і виробів або продуктів, виготовлених з них.

Подорожі автомобілем. На території Союзу М'янма перебувають в офіційному обігу посвідчення водія міжнародного зразка.

Відтак, плануючи поїзду до М'янми, де передбачається керування автотранспортом, необхідно звернутися до регіонального відділення ДАІ в Україні за місцем реєстрації з метою оформлення відповідного посвідчення водія міжнародного зразка для використання в М'янмі.

У разі використання орендованого автотранспорту слід вивчати умови контракту з метою уникнення сплати надмірних штрафних санкцій у разі ДТП. При цьому, слід пам'ятати, що відповідно до законодавства України, передача третій стороні паспорта громадянина України для виїзду закордон – забороняється. Керування транспортним засобами у нетверезому стані заборонено.

При укладанні контракту оренди слід користуватися послугами відповідних страхових компаній, що дозволить оминати багатьох проблем, передусім, що стосується недобросовісних орендодавців авто- та мото- транспорту.

Страхування. В М'янмі створено мережу державних медичних закладів. В цій країні медичні послуги безоплатні. Надання медичних послуг приватними клініками та лікарями не вітається місцевою владою, оскільки, медична сфера та надання відповідних послуг в цій країні, націоналізовані.

При поїзді в М'янму слід зважати, що в цій країні на одного лікаря приходить близько 40 тисяч населення. У цьому зв'язку рекомендовано мати при собі необхідні для базового лікування ліки.

Перед поїздкою до цієї країни необхідно обов'язково передбачити укладення відповідного страхового договору.

У страховому договорі необхідно чітко прописати види та обсяги можливого медичного лікування, а також, у разі настання нещасного випадку, що спричинив втрату життя, подальші механізми репатріації померлого/загиблого на Батьківщину та шляхи їхньої оплати.

За відсутності страхового полісу, намагайтеся тримати зв'язок зі своїми близькими та родичами на Батьківщині задля якнайшвидшого, у разі такої потреби, вирішення з медичним закладом необхідних для лікування питань фінансового характеру.

Культурні, релігійні та побутові рекомендації. Союз М'янма – відносно безпечна для іноземних громадян країна. Туристам слід мати на увазі, що у великих туристичних центрах трапляються, хоч і нечасто, кишенькові крадіжки. Багато готелів пропонують сейф, а в високорівневих готелях сейфами обладнані також кімнати номерів.

Не радимо їсти сирих овочів, натомість вживати тільки ті фрукти, які можна почистити самим, користуватися сонцезахисними кремами. Спеціальна вакцинація перед поїздкою до М'янми не потрібна. У М'янмі не можна фотографувати військові об'єкти і людей у військовій формі: за це можуть відібрати техніку і фото- та відеоплівку, а то і вислати з країни без пояснення причин. Проте, що саме не можна фотографувати, повинен повідомляти гід.

Корисні телефони в країні

Поліція – 199

Швидка- 192

Служба надзвичайних ситуацій – 999

Інше:

Міністерство готелів та туризму +275-328, 278-386 (м.Янгон), +702 17 (м.Баган), +225 40 (м.Мандалай).

Міжнародний аеропорт Янгона + 62 811. Авіакомпанія Air Mandalay +525 344, +527 619.

Телефонні коди міст: Пьинмана 67, Баган 62, Янгон 1, Мандалай 2, Моламяйн 32, Пегу 52.

Безпекова ситуація. При дотриманні громадянами України елементарних загальноприйнятих норм поведінки в цій країні можна уникнути чимало небажаних наслідків.

Зокрема, перед поїздкою до Республіки Союз М'янма необхідно:

- зробити копії всіх документів, які планується брати у поїздку (паспорт для виїзду за кордон, свідоцтво про народження тощо);
- зберігати документи у сейфі у номері готелю (номерів готелів від 3 зірок і вище) або, бажано, у сейфі готелю, що знаходиться на реєстрації або здавати їх під розписку адміністратору готелю;
- без особливої потреби не брати та не носити при собі великої кількості готівки та документи;
- перед виходом на вулицю з готелю, або виїздом на екскурсійні тури готівку розкладати у різні кишені;
- при оплаті рахунків не показувати всю готівку відразу, або вміст вашого гаманця чи сумочки;
- ознайомитися із відгуками інших мандрівників, які вже були в М'янмі;
- замовляти тури бажано максимально організовані та у компаній, які себе вже зарекомендували позитивно на туристичному ринку, зокрема, міжнародному;
- користуватися елементарними правилами особистої гігієни;
- перебуваючи в М'янмі обережно та відповідально вживати алкогольні напої. Перебуваючи в цій країні у літній період – вживати більше негазованої води; пам'ятати, що необережне вживання алкоголю у тропічному кліматі

може спричинити додаткову шкоду вашому здоров'ю; особливо уникати вживання алкоголю під час купання у морі.

- не залишати особисті речі (фото- відеокамери, сумочки тощо) без належного нагляду;

- при пересуванні вулицями слід триматися подалі від проїжджої частини;

- дотримуватися елементарних правил дорожнього руху;

- при пересування дорогами не шкодувати витрат для проїзду у таксі.

Тариф за посадку дивитися на написах при посадці у таксі. Водій повинен включити лічильник;

- заздалегідь орієнтуватися щодо приблизної відстані від вашого готелю до місця призначення та вартість проїзду у таксі. У разі виявлення “швидкого” спрацювання лічильника, рекомендовано виходити із таксі і скористатися послугами іншого; у разі виникнення конфліктних ситуацій записати номер таксі та персональні дані таксиста.

- при бажанні здійснити фото- відео зйомку – переконатися, що місце, де це має відбуватися, не є режимним (в іншому випадку, ви можете бути позбавлені ваших фото- відеоматеріалів);

- заздалегідь зорієнтуватися щодо контактних телефонів Посольства України у Таїланді;

- уникати одноосібного відвідання сумнівних закладів або контактів з сумнівними особами;

- не погоджуватися на, нібито, легкий спосіб отримання готівкових засобів, зокрема зняття за підробленими банківськими картками готівки з банкоматів тощо.

- громадяни України мають поважати місцеві звичаї, традиції та закони М'янми.

Характеристика регіонів. Регіонів країни, які могли б класифікуватися в М'янмі як небажані або nereкомендовані для відвідування, немає. Водночас,

слід зважати, що зазвичай, влада дрібних місцевих населених пунктів неспроможна гарантувати безпеку іноземних громадян.

Рекомендації. У разі планування візиту до Союзу М'янма з метою працевлаштування, навчання тощо необхідно запам'ятати таке:

1. Закордонний паспорт, проїзний документ дитини, а також візу (в дипломатичних установах цієї країни за кордоном) бажано оформляти самостійно та оплату за ці послуги проводити особисто. Це не дасть можливості торговцям людьми втягнути громадянина у боргову кабалу або вчинити злочин стосовно інших осіб за її документами.

2. Торговці людьми можуть ввести громадянина в оману використовуючи:

- різного роду фірми з посередництва в працевлаштуванні за кордоном;
- туристичні, шлюбні та модельні агенції, служби знайомств, агенції шоу-бізнесу тощо;
- оголошення, рекламу в засобах масової інформації та комп'ютерній мережі Інтернету.

3. Не потрібно реагувати на рекламу фірм, які не зазначають свою повну назву, адресу, номер ліцензії та органу ліцензування, що її видав.

4. Переговори про навчання, працевлаштування, туристичні подорожі не бажано проводити наодинці з агентом фірми. Необхідно запросити взяти участь у переговорах свою довірену особу (це може бути хтось із близьких, друзів, знайомих). Треба з'ясувати, чи має агент фірми або підприємець ліцензію на посередництво в працевлаштуванні за кордоном.

5. З метою працевлаштування за кордоном необхідно укласти трудовий договір (контракт). Такий договір оформляють у двох примірниках, один з яких залишається у громадянина.

6. Для виїзду за кордон з метою легального працевлаштування необхідно отримати візу для працевлаштування.

Працевлаштування за туристичною чи гостьовою візою може створити для громадянина нелегальне становище або ж сприяти його експлуатації,

ув'язненню чи стати головним чинником принизливої процедури депортації з країни перебування.

7. Не варто користуватися послугами незнайомих осіб, які пропонують свої послуги щодо продовження терміну дії візи.

Епідеміологічна ситуація. З питань вакцинації рекомендуємо ознайомитися з порадами Центру попередження та контролю захворювань США за посиланням <https://wwwnc.cdc.gov/travel/destinations/traveler/none/burma>

За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, в М'янмі також фіксуються захворювання на амебну та інфекційну дизинтерію, чуму та поліомеліт. Наявність відповідних вакцин дозволить оминати загрозу власному життю!

Інше. На території Союзу М'янма банківські установи працюють з 10:00 до 14:00 з понеділка по п'ятницю. Краще ввозити в М'янму тільки готівкові долари. Купюри номіналом у 100 USD повинні бути не раніше 1996 року випуску. Обмін на вулиці офіційно заборонений.

Краще не міняти більше 100 USD за раз на місцеві гроші. Зворотно їх не обмінюють.

Ні в якому разі не слід міняти гроші в індусів, які часто пропонують дуже вигідний курс – вони можуть просто втекти, вихопивши купюру. [19]

3.2. Особливості побудови маршруту

Особливості побудови релігійного туру в М'янму включають наступні аспекти:

1. Розуміння релігійного контексту: для успішної побудови релігійного туру в М'янму необхідно вивчити основні релігії країни, зокрема буддизм, який є головним релігійним напрямом. Розуміння релігійних вірувань, обрядів, святинь та значущості релігії для м'янмийського народу є ключовим елементом в організації туру.

2. Відвідування релігійних святинь: М'янма має велику кількість релігійних святинь, включаючи буддистські пагоди, храми та монастирі. Побудова релігійного туру повинна передбачати відвідування найвизначніших та символічних місць релігійної культури. Дослідження і відбір цих святинь має здійснюватися з урахуванням їх історичного та культурного значення, а також доступності для туристів.

3. Взаємодія з місцевими жителями та монахами: релігійний тур в М'янму може включати можливість спілкування з місцевими жителями та братами-монахами. Це дозволяє туристам отримати глибше розуміння релігійного життя, традицій та звичаїв, а також сприяє культурній обміну та взаєморозумінню.

4. Участь у ритуалах та святкових заходах: релігійний тур може включати можливість участі у буддистських ритуалах та святкових заходах, які проводяться в різні періоди року. Це дозволяє туристам пережити аутентичний досвід відвідування буддистської країни.

5. Етичний підхід: туристична компанія та група повинна поважати релігійні вірування і традиції, не порушуючи їх святості та цінностей. Крім того, дотримання етичних принципів у взаємодії з місцевими спільнотами та пам'ятками культури допоможе зберегти їх автентичність і запобігти негативному впливу туризму на релігійне спадщина.

6. Збалансована програма: розробка релігійного туру повинна включати збалансовану програму, яка охоплює як релігійні святині та ритуали, так і інші культурні, природні та історичні аспекти М'янми. Це дозволить туристам отримати більш повне уявлення про країну та розширити свої знання та досвід.

7. Створення незабутнього досвіду: релігійний тур в М'янму має створювати незабутній досвід для туристів, який включає не тільки відвідування святинь, але й можливість поглибитися в релігійну атмосферу, взаємодіяти з місцевими жителями та відчути особливий дух цієї країни.

Розробка релігійного туру в М'янму має враховувати ці особливості, сприяти взаєморозумінню та культурному обміну між туристами та місцевими

жителами, а також зберігати та поважати святині та релігійне спадщина цієї української країни. Особливості розробки релігійного туру в М'янму підкреслюють його актуальність і важливість. Це також сприяє розвитку туризму в країні та позитивному впливу на місцеву економіку та спільноти.

Надання можливості туристам побачити та відчувати релігійну культуру М'янми допомагає зберегти та просунути це непересічне спадщина. Релігійні святині та місця мають велику значущість для м'янмийського народу, і їх відвідування дозволяє туристам отримати глибше розуміння релігійних вірувань, традицій та способу життя.

Крім того, розробка релігійного туру в М'янму може впливати на збереження культурної спадщини та природного середовища. Залучення туристів до релігійних святинь і ритуалів може спонукати до більшого зацікавлення і підтримки утримання та відновлення цих місць. В той же час, розробка турів повинна враховувати екологічні принципи, щоб запобігти негативному впливу на природу та екосистеми.

3.3. Розробка релігійного туру в М'янму

Проект релігійного туру в М'янму зосередиться на релігії буддизм, школа Ткеравада.

Оптимальний час для подорожі весна та зима. Весна в М'янмі найспекотніший час. Починаючи з березня до кінця травня повітря прогрівається до +30...+32°C. При цьому погода стоїть досить суха, що створює комфортні умови для морського відпочинку та прогулянок околицями міст. Традиційної зими, у нашому її розумінні, у М'янмі немає. З листопада до лютого температура повітря коливається від +20°C. Основну проблему для відпочинку в цей період становлять курні бурі, які нерідко налітають на країну в зимовий час. У літні місяці та більша частина осені йдуть дощі, які притаманні клімату цього регіону.

Тур «М'янма – країна золотих пагод»

Тур розрахований на 7 днів/6 ночей.

Програма подорожі:

1 день:

Починається з аеропорту в м.Париж Міжнародний аеропорт імені Шарля де Голля.

11:00 – туристична група збирається в аеропорту

11:00-13:40 – очікування виліту та митні формальності

13:40-05:55 – переліт з Париж до Бангкоку

2 день:

05:55-09:30 – пересадка, митні формальності

05:55-10:30 – переліт з Бангкоку до Янгону

Пересування наведена на рисунку 3.1.

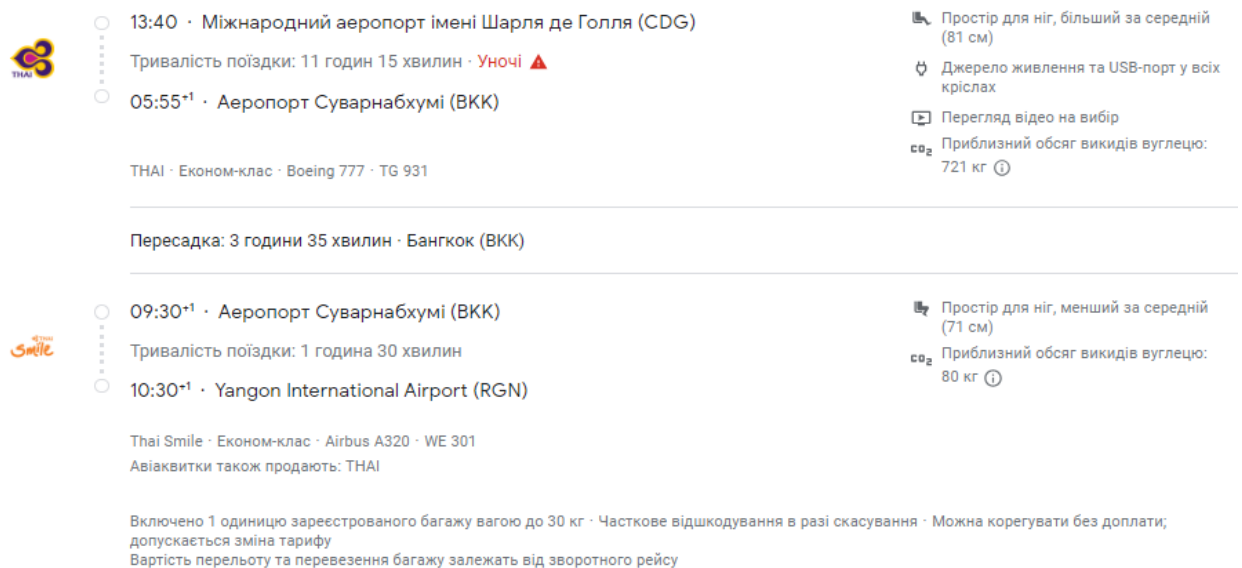

Рис.3.1. Авіапереліт з Парижу до Янгону

10:30-11:00 – митні формальності, отримання багажу

11:00-11:30 – переїзд до готелю

11:30-12:00 - Заселення в готель Esperado Lake View Hotel (рис.3.2)

Рис.3.2. Номер в готелі Esperado Lake View Hotel

12:00-12:45 – Вільний час

12:45-13:00 – збір туристичної групи в холі та перехід до ресторану

13:00-14:00 – обід в ресторані китайської кухні Xiao Er Chinese Cuisine

14:00-19:00 – екскурсія в м.Янгон, огляд храмів Buddha Bronze Image Of Wisdom And Mindfulness, Punya Thu kha monastery, Botahtaung Pagoda, Пагода Суле, Gurudwara Sikh temple yangon (рис.3.3).

19:00-21:00 – вечеря в барбекю-ресторані Suki Hot Pot (до вартості не входить)

21:00-22:30 – прогулянка місцевістю до готелю

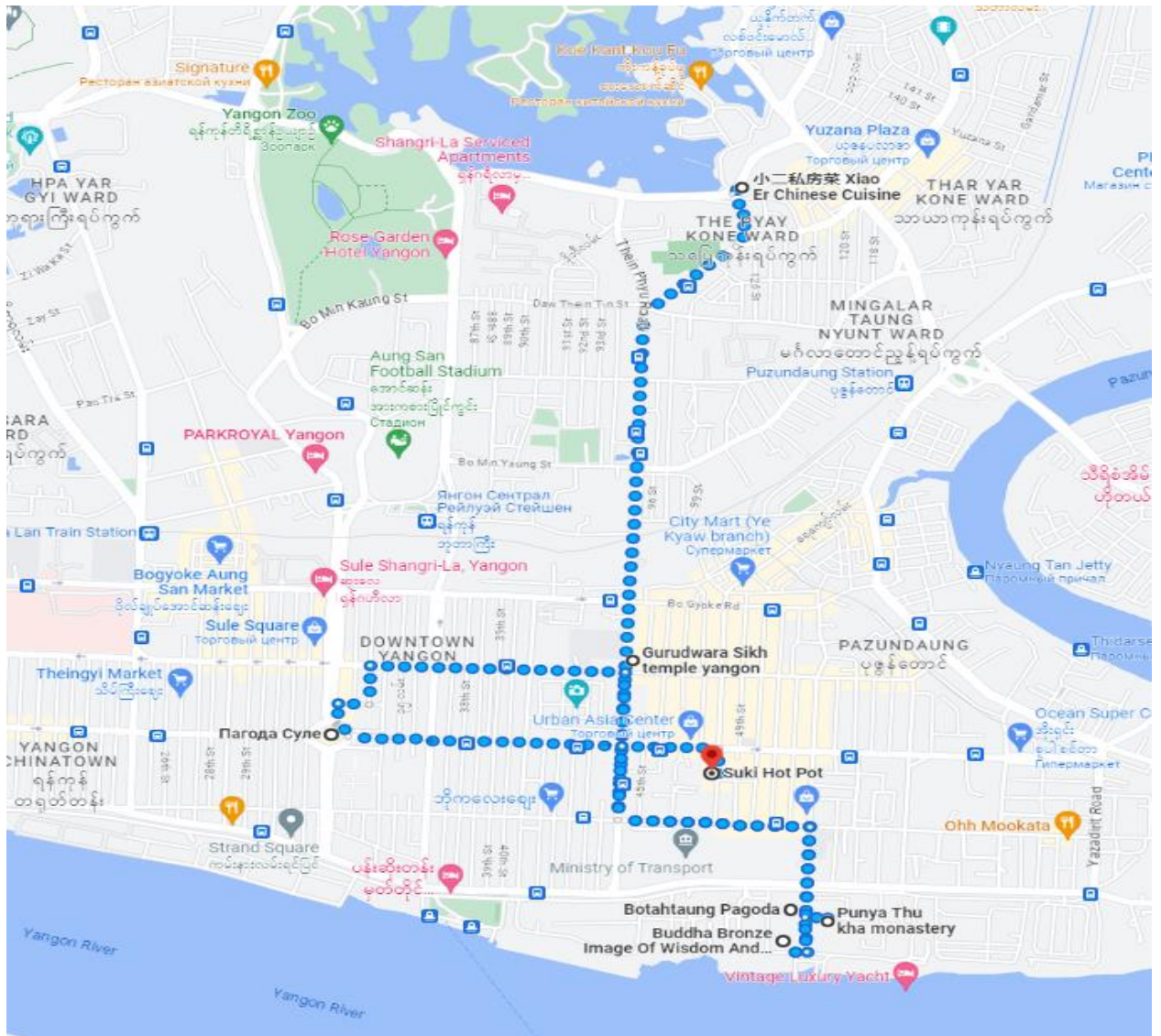

Рис.3.3 Екскурсія м.Янгон

3 день:

8:00-9:00 – сніданок

9:00-9:30 – виселення з готелю

9:30 -10:30- переїзд з Янгону до Маянтагару

10:30-11:30 – відвідування храму Myanmar Antioch Mission та Пагода Швесандо

11:30-17:00 - переїзд до Нейпїдо. Запланована зупинка, де туристи зможуть купити собі поїсти в магазині та відпочити на площадці для кемпінгу.

17:00 -18:00 – відвідування Dartuzaya Zedi Pagoda та монастир Seikta Thuka Monastery,

18:00-20:00 – вільний час

20:00-20:40 – відвідування парку фонтанів Nauryitaw Water Fountain Park

20:40-00:40 – переїзд до Н'янґ-У

00:40-01:00 – заселення готель Bagan Cottage Boutique Hotel

4день:

8:00-8:45 – сніданок

8:45-9:15 – виселення з готелю

9:15-15:30 – екскурсія та огляд храмів Ананда, Thatbyinnyu Phaya, Дамаянджи, Pyathetgyi Pagoda, Sin Phyu Shin Temple, Nanda Pyinnyar Cave, Nanda Pyinnyar Cave (рис.3.4) з відвідуванням ресторану Min Nan Thu Kitchen.

17:00-18:00 – вечеря

18:00 – 03:00 – переїзд до готелю Esperado Lake View Hotel

03:00-03:30 – заселення в готель

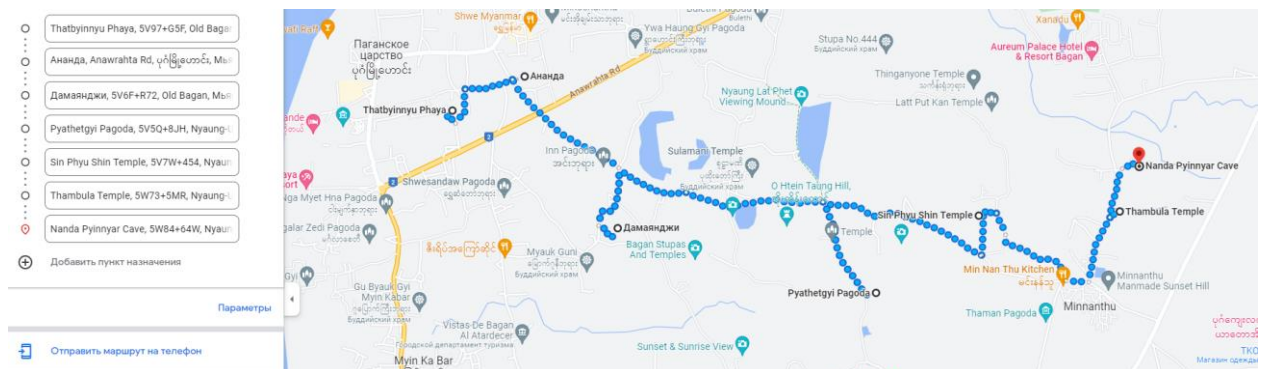

Рис.3.4. Екскурсія храмами в Н'янґ-У

5 день:

08:00-09:00 – сніданок

Вільний день

6 день:

8:00-8:45 – сніданок

8:45-9:15 – виселення з готелю

9:15 -9:40- переїзд до аеропорту Янгон

9:45 – туристична група приїжджає до аеропорту Янгон

10:00-11:20 – очікування виліту та митні формальності

11:20-13:20 – переліт з Янгону до Бангкоку

13:20:-00:05 – пересадка, митні формальності

7 день

00:05-07:10 –переліт з Бангкоку до Парижу

Пересування наведена на рисунку 3.5.

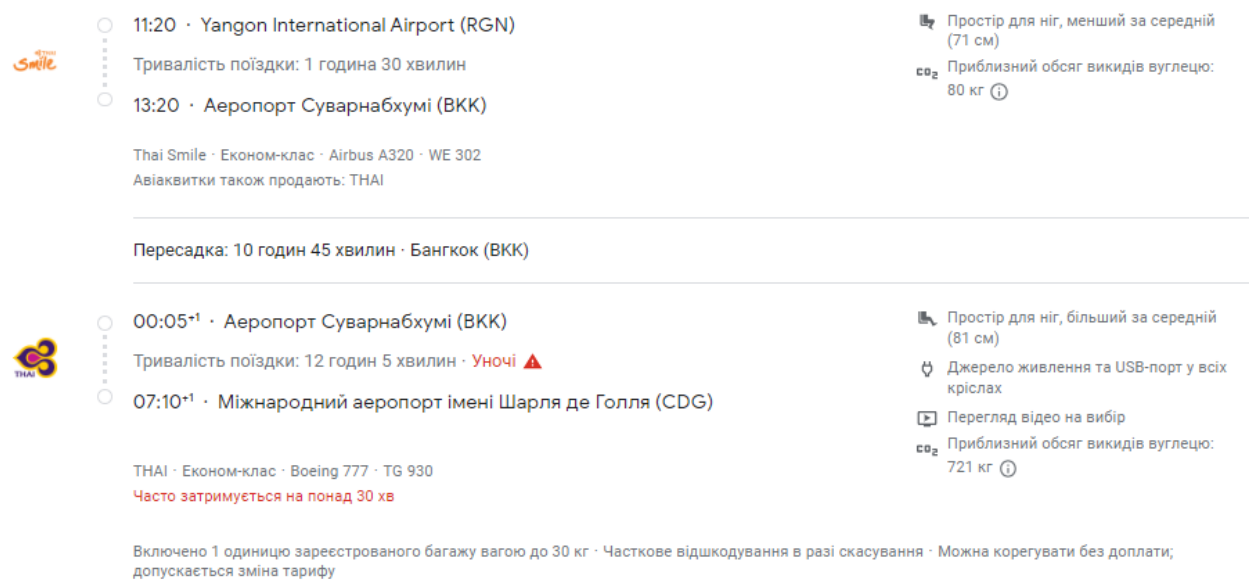

Рис.3.5. Авіапереліт з Янгону до Парижу

На п'ятий день туристам може бути запропоновано – прогулятися містом Янгон, відвідати парки, озеро, прогулятися вулочками, відвідати гольф-клуб, подивитися на інші релігійні споруди тощо. Всі ці послуги до вартості не входять та сплачуються окремо на місці

3.4. Розрахунок вартості та шляхи просування туру

Для визначення вартості туру визначимо всі витрати, які несе турфірма:

- Авіапереліт Париж-Бангкок-Янгон-Бангкок-Париж = 67814 грн
- Віза – 40 дол США

- Три доби в готелі Esperado Lake View Hotel – 1077 грн * 3 доби = 3231 грн
- Доба в готелі Bagan Cottage Boutique Hotel = 1470 грн
- обід Xiao Er Chinese Cuisine – 450 грн
- Послуги гіда – 500 грн
- Обід в Min Nan Thu Kitchen – 360 грн
- Трансфер протягом всього періоду туру – 5000 грн
- Страхування – 1024 грн

Витрати за туром для однієї особи = 79849 грн +40 долл США або 2216долл США

Винагорода турфірми – 10% = 222 долл США

Вартість подорожі = 2438 долл США

До вартості туру не входять:

1. Вечері
2. Трансфер до Париж в перший день та з Парижу в останній

Для ефективної реклами релігійного туру до М'янми можна використовувати різні шляхи інформаційного та маркетингового впливу. Ось кілька способів, які можна використовувати для просування релігійних турів у М'янму:

1. Веб-сайт та соціальні медіа. Створити свій веб-сайт або сторінку в соціальних медіа, де ви зможете представити релігійні святині, традиції та особливості М'янми. Розмістити фотографії, відео та інформаційні матеріали, щоб зацікавити потенційних туристів.

2. Блоги та статті. Співпрацювати з впливовими блогерами, письменниками та журналістами, щоб вони писали про релігійність М'янми та її туристичні привабливості. Публікації у популярних туристичних журналах та веб-сайтах також можуть привернути увагу.

3. Рекламні кампанії. Залучитися до рекламних кампаній, спрямованих на туристичний сегмент, та розмістити рекламу у туристичних виданнях, у мережі готелів, на туристичних веб-сайтах та платформах бронювання.

4. Партнерство з туроператорами. Співпрацювати з туроператорами, які спеціалізуються на релігійних турах, та надавати їм інформацію про ваші пропозиції та послуги. Партнерство може допомогти залучити більше клієнтів та розширити вашу аудиторію.

5. Туристичні виставки та події. Брати участь у туристичних виставках та івентах, де ви зможете презентувати цей продукт для розширення ринку збуту

Висновки до розділу

У М'янмі існують певні формальності та правила, які повинні бути дотримані туристами. Наприклад, кожен турист, який в'їжджає до країни повинен мати візу, яку може оформити через електронну систему eВіза; При відвідуванні буддистських пагод, храмів та монастирів, туристи повинні дотримуватися певних правил поведінки (взуття взуття перед входом на територію святині, одягання відповідного одягу (закриті плечі та коліна), повагу до святинь та релігійних обрядів); перед фотографуванням людей, святинь або монахів слід отримати їх згоду (деякі місця можуть бути обмежені для фотографування або забороняють використання спалаху) тощо

При побудові маршруту потрібно враховувати правила поведінки на території країни, відвідування пагод та храмів, також можливі корегування на місці при впровадженні комендантської години.

Тур розроблений на 7 днів на 6 ночей, з відвідуванням трьох міст, де відвідують храми та інші релігійні заклади. Один день в Янгоні виділяється як вільний, який також за окрему плату можна заповнити екскурсіями та відвідуванням різних не релігійних місць, зокрема гольф центр.

Вартість подорожі складає 2438 долл США

ВИСНОВКИ

Релігійний туризм – це форма туризму, в якій люди мають намір відвідати святі місця, святині чи місця релігійного значення для виконання релігійних обрядів, поклоніння, медитації чи духовного збагачення. В основі релігійного туризму лежить прагнення відвідати місця, пов'язані зі своєю релігією чи віруваннями, а також отримати духовне збагачення та зв'язок зі своїми релігійними коріннями.

Релігійний туризм може включати поїздки до святинь, храмів, соборів, монастирів, святинних місць, абатств, пустель та інших релігійних споруд. Люди можуть здійснювати паломництва до святинь своєї власної релігії або відвідувати місця, пов'язані з іншими релігійними традиціями з метою вивчення культури та сповідань інших людей.

Релігійний туризм може мати як індивідуальний, так і груповий характер. Він може бути частиною поклонницького ритуалу, спіритуального відродження, духовного відпочинку чи просто культурного пізнання.

У світі існує безліч релігійних віровчень, які варіюються за своїми вченнями, практиками та культурним контекстом. Ось кілька найпоширеніших релігійних традицій: християнство, буддизм, іслам.

М'янма, що офіційно відома як Союзна Республіка М'янма, є країною, розташованою в Південно-Східній Азії. Вона має багату історію та культурне наслідування, що привертає увагу багатьох туристів.

Один із найвідоміших символів М'янми – це храм Ананда, розташований у місті Баган. Цей храм є прикладом класичної м'янмарської архітектури та славиться своїми величними будівлями та багатими художніми розписами. Ще одним значущим місцем є озеро Інле, відоме своїми плавучими садами та традиційними житловими будинками. Тут туристи можуть побачити рибалок, які використовують незвичайний спосіб лову риби – вони стоять на невеликих човнах і використовують ноги для весел.

Культурний центр М'янми – місто Янгон, де розташована величезна пагода Шведагон. Ця пагода, прикрашена золотом та бриліантами, є однією

з найсвятіших будівель для м'янмарців і є головним пунктом притягнення для вірян та туристів.

М'янма також славиться своїми етнічними групами та розмаїттям культур. У різних частинах країни можна зустріти різні традиції, мови та звичаї. Важливо відзначити, що політична та соціальна ситуація в М'янмі є складною, і перед подорожжю до країни рекомендується ознайомитись з останньою інформацією щодо безпеки та радами для туристів.

М'янма має великий туристичний потенціал завдяки своїй природній красі, багатству культурної спадщини та екзотичному характеру. Ось кілька ключових аспектів туристичного потенціалу М'янмі: історичні пам'ятки та архітектура, природні краси, етнічна та культурна розмаїтість, свята та фестивалі.

У М'янмі існують певні формальності та правила, які повинні бути дотримані туристами. Наприклад, кожен турист, який в'їжджає до країни повинен мати візу, яку може оформити через електронну систему eВіза; При відвідуванні буддистських пагод, храмів та монастирів, туристи повинні дотримуватися певних правил поведінки (взуття взуття перед входом на територію святині, одягання відповідного одягу (закриті плечі та коліна), повагу до святинь та релігійних обрядів); перед фотографуванням людей, святинь або монахів слід отримати їх згоду (деякі місця можуть бути обмежені для фотографування або забороняють використання спалаху) тощо

При побудові маршруту потрібно враховувати правила поведінки на території країни, відвідування пагод та храмів, також можливі корегування на місці при впровадженні комендантської години.

Тур розроблений на 7 днів на 6 ночей, з відвідуванням трьох міст, де відвідують храми та інші релігійні заклади. Один день в Янгоні виділяється як вільний, який також за окрему плату можна заповнити екскурсіями та відвідуванням різних не релігійних місць, зокрема гольф центр.

Вартість подорожі складає 2438 долл США

Список використаних джерел

1. Чередниченко О. О. Розвиток релігійного туризму як шлях до відновлення туристичної галузі в умовах соціально – економічної кризи. УкрДУЗТ, Вісник економіки транспорту та промисловості. 2017. Вип. 58. С. 226-232.
2. Юрченко С. О., Юрченко О.Є. Релігійний туризм у християнстві на сучасному етапі. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2017. Вип. 6. С. 216–220.
3. Сайчук В. С. Методичні аспекти суспільно-географічного дослідження релігійного туризму. КНУ ім. Т. Шевченка, Економічна та соціальна географія. 2014. Вип. No2. С. 59–65.
4. Литвин І. В. Релігійний туризм в Україні (90-ті рр. ХХ ст. – сьогодення). НПУ імені М. П. Драгоманова, Науковий журнал. Серія 6: Історичні науки. 2014. Вип. 12. С. 280-287.
5. Монастирі та храми. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravoslavie.ua/monasteries>
6. Нагірняк, А. (2022). ПАЛОМНИЦТВО ТА РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ: ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТА ОСОБЛИВОСТІ. *Економіка та суспільство*, (44). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-91>
7. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму : підручник / Ф. Ф. Шандор, М.П. Кляп. — К. : Знання, 2013. — 334 с.
8. Офіційний сайт Філософія та релігієзнавство. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://tureligious.com.ua/svitovi-relihiji-ta-jih-osnovni-vchennya/>
9. Павлов С. В., Мезенцев К. В., Любіцева О. О. Географія релігій: Навч. посібник. – К.: "АртЕк", 1999.
10. Офіційний сайт Освіта.UA. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/20535/>
11. Інформаційне релігійне пізнання. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.gotquestions.org/Ukrainian/Ukrainian-world-religions.html>

12. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ua.wikipedia.org/wiki/Тхеравада>
13. Офіційний сайт туроператора AsiaTourGroup [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://asiatourgroup.com/country/myanma/about_country/
14. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/М%27янма>
15. Офіційний сайт PlanetOfHotels [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://planetofhotels.com/guide/en/myanmar>
16. Грабар М.В. Туристичний ринок М'янми: сучасний стан та вектори розвитку / М.В. Грабар // Інфраструктура ринку. Електронний фаховий науково-практичний журнал, 2018. № 3. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://market-infr.od.ua/uk/>
17. Офіційний сайт туроператора AsiaTourGroup [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://asiatourgroup.com/country/myanma/tours/>
18. Офіційний сайт туроператора ЮніКондор [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://unicondor.com.ua/tury-v-mianmu>
19. Офіційний сайт Міністерство зовнішніх справ України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://tripadvisor.mfa.gov.ua/?p=307>

Додатки

Додаток А. Презентація до роботи

КАФЕДРА ТУРИСТИЧНОГО
БІЗНЕСУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

**Особливості розробки
релігійного туру в
М'янму**

Здобувачка Антоніна КАРАКАШ

Керівники: Федір ТРШИН
Світлана ШЕКЕРА

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ

це подорож за межі
традиційної
середовища на
термін не більше
ніж на рік з метою
відвідування святих
місць та релігійних
центрів.

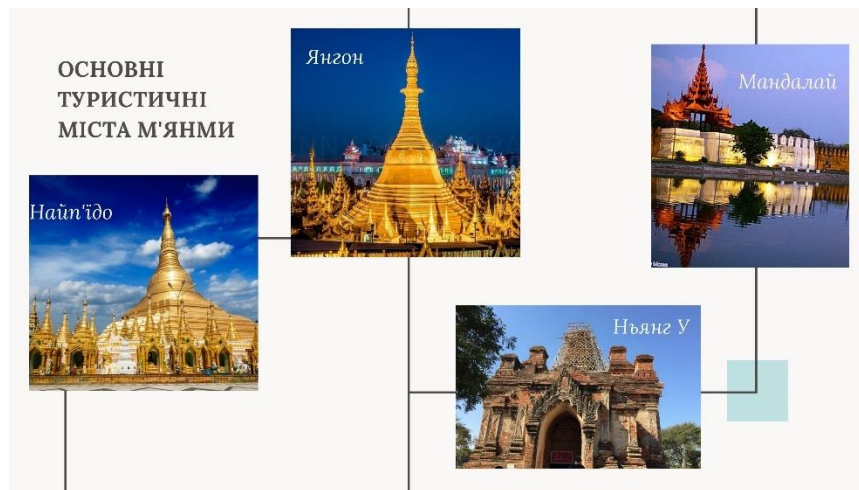
відображає
релігійно-
пізнавальні аспекти
або лише
пізнавальні

має характер
екскурсійно-
пізнавальної
спрямованості
(відвідання місць
пов'язаних з
історією релігії)

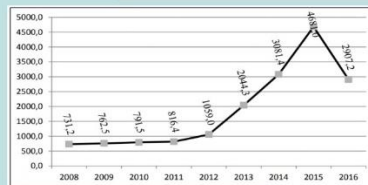

М'янма — країна на південному сході Азії, що межує на заході з Бангладеш, на північному заході з Індією, на північному сході з Китаєм, на південному сході з Лаосом і Таїландом, а також на південному заході омивається водами Андаманського моря і Бенгальської затоки (рис.2.1). **Площа країни** — 676 578 км²; **столиця країни** — місто Найп'їдо; її **найбільше місто та головний порт** — колишня столиця Янгон (раніше Рангун).

М'янма є членом ООН з 1948 року, Всесвітнього банку, Міжнародного валютного фонду, Всесвітньої торгової організації, Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Крім того, вона входить до групи економічної співпраці БІМСТЕК (Бангладеш, Індія, М'янма, Шрі-Ланка, Таїланд) і підтримує тісні економічні відносини з Китаєм

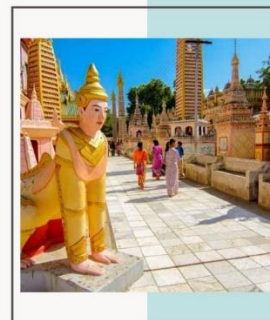
Динаміка туристичних прибутків та внесок туризму у ВВП М'янми

Рік	Загальний внесок туризму у ВВП (млрд. дол. США)	Темп приросту,%	Частка туризму у ВВП,%	Темп приросту,%
2009	1.2	1.13	3.2	-12.69
2010	1.2	-1.62	2.4	-26.71
2011	1.6	34.78	2.6	11.33
2012	2.5	58.84	4.2	59.49
2013	2.6	4.01	4.2	-0.02
2014	3.6	39.20	5.5	30.47
2015	4.4	21.74	7.1	28.93
2016	4.7	6.03	6.9	-3.06
2017	4.9	4.71	6.6	-3.10

ОСОБЛИВОСТІ ПОВУДОВИ РЕЛІГІЙНОГО ТУРУ В М'ЯНМУ

1. Розуміння релігійного контексту.
2. Відвідування релігійних святинь
3. Взаємодія з місцевими жителями та монахами.
4. Участь у ритуалах та святкових заходах.
5. Етичний підхід.
6. Збалансована програма.
7. Створення незабутнього досвіду.

Проект туру до М'янми

Тур «М'янма – країна золотих пагод»

Тур розрахований на 7 днів/6 ночей.

Оптимальний час для подорожі
весна та зима.

Авіапереліт

1 ДЕНЬ

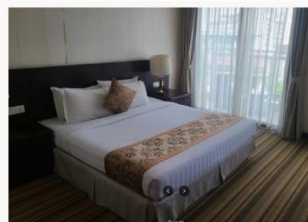
1 день:
Починається з аеропорту в м.Париж Міжнародний аеропорт імені Шарля де Голля.

11:00 - туристична група збирається в аеропорту
11:00-15:40 - очікування виліту та митні формальності
13:40-05:55 - переліт з Париж до Бангкоку

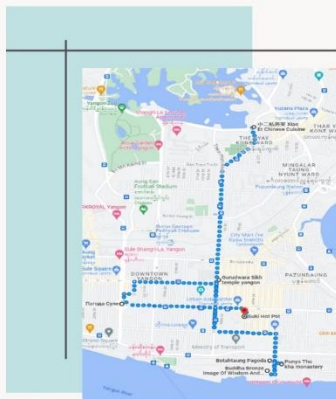
2 ДЕНЬ

05:55-09:50 - пересадка, митні формальності
05:55-10:30 - переліт з Бангкоку до Янгону
10:30-11:00 - митні формальності, отримання багажу
11:00-11:30 - перезд до готелю
11:30-12:00 - Заселення в готель Esperado Lake View Hotel

	13:40 - Міжнародний аеропорт імені Шарля де Голля (CDG)
	Тривалість польоту: 11 годин 15 хвилин - Уночі ▲
05:55*	Аеропорт Суварнабуумі (BKK)
Тип: Економіка; Вантаж: 777 - TG 931	
Пересадка: 3 години 35 хвилин - Бангкок (BKK)	
	09:30* - Аеропорт Суварнабуумі (BKK)
	Тривалість польоту: 1 година 30 хвилин
10:30*	Yangon International Airport (RGN)

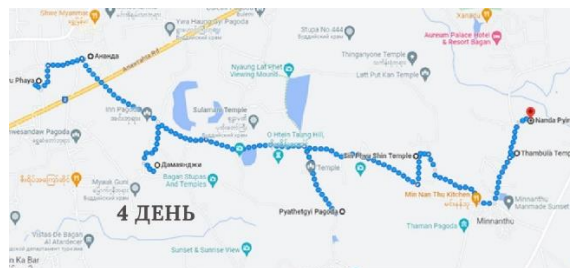
2 ДЕНЬ (ПРОВОДЖЕННЯ)

12:00-12:45 - Вільний час
12:45-13:00 - збір туристичної групи в холі та перехід до ресторану
13:00-14:00 - обід в ресторані китайської кухні Xiao Er Chinese Cuisine
14:00-19:00 - екскурсія в м.Янгон, огляд храмів Buddha Bronze Image Of Wisdom And Mindfulness, Punya Thu kha monastery, Botahtaung Pagoda, Пагода Суле, Gurudwara Sikh temple yangon (рис.3.3).
19:00-21:00 - вечеря в барбекю-ресторані Suki Hot Pot (до вартості не входить)
21:00-22:30 - прогулянка місцевістю до готелю

3 день

8:00-9:00 – сніданок
 9:00-9:30 – виселення з готелю
 9:30 -10:30- переїзд з Янгону до Маянгагару
 10:30-11:30 – відвідування храму *Myanmar Antioch Mission* та Пагода Швесандо
 11:30-17:00 – переїзд до Найп'їдо. Запланована зупинка, де туристи зможуть купити собі поїсти в магазині та відпочити на площадці для кемпінгу.
 17:00 -18:00 – відвідування *Dartuzaya Zedi Pagoda* та монастир *Saibta Thuka Monastery*,
 18:00-20:00 – вільний час
 20:00-20:40 – відвідування парку фонтанів *Nauryitaw Water Fountain Park*
 20:40-00:40 – переїзд до Н'янз-У
 00:40-01:00 – заселення готель *Vagan Cottage Boutique Hotel*

8:00-8:45 – сніданок
 8:45-9:15 – виселення з готелю
 9:15-15:30 – екскурсія та огляд храмів Ананда, *Thatbyinny Phaya*, *Дамаянджи*, *Puathetgyi Pagoda*, *Sin Phyu Shin Temple*, *Nanda Pyinnyar Cave*, *Nanda Pyinnyar Cave* (рис.3.4) з відвідуванням ресторану *Min Nan Thu Kitchen*.
 17:00-18:00 – вечеря
 18:00 – 03:00 – переїзд до готелю *Esperado Lake View Hotel* в ЯНГОН
 03:00-03:30 – заселення в готель

5-7 дні

5 ДЕНЬ
 вільний день

6 день

8:00-8:45 – сніданок
 8:45-9:15 – виселення з готелю
 9:15 -9:40- переїзд до аеропорту Янгон
 9:45 – туристична група приїжджає до аеропорту Янгон
 10:00-11:20 – очікування виліту та митні формальності
 11:20-13:20 – переліт з Янгону до Бангкоку
 13:20:-00:05 – пересадка, митні формальності

7 день

00:05-07:10 –переліт з Бангкоку до Парижу

11:20	• Yangon International Airport (RGN)
	Тривалість польоти: 1 година 30 хвилин
13:20	• Аеропорт Суварнабхумі (BKK)
	Thai Smile - Економ-клас - Airbus A320 - WE 302 Авіакомпанія також пропонує: THAI
	Пересадка: 10 годин 45 хвилин - Бангкок (BKK)
00:05 st	• Аеропорт Суварнабхумі (BKK)
	Тривалість польоти: 12 годин 5 хвилин - Уночі ▲
07:10 st	• Міжнародний аеропорт імені Шарля де Голля (CDG)
	THAI - Економ-клас - Boeing 777 - TG 930 Часто затримуються на понад 30 хв

ВАРТІСТЬ ТУРУ

Витрати за туром для однієї особи = 79849 грн +40 долл США або 2216долл США

Винагорода турфірми - 10% = 222 долл США

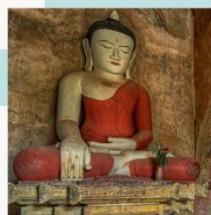
Вартість подорожі = 2438 долл США

Витрати:

- Авіапереліт Париж-Бангкок-Янгон-Бангкок-Париж = 67814 грн
- Віза - 40 дол США
- Три доби в готелі Esperado Lake View Hotel - 1077 грн * 3 доби = 3231 грн
- Доба в готелі Bagan Cottage Boutique Hotel = 1470 грн
- обід Xiao Er Chinese Cuisine - 450 грн
- Послуги їди - 500 грн
- Обід в Min Nam Thi Kitchen - 360 грн
- Трансфер протягом всього періоду туру - 5000 грн
- Страховання - 1024 грн

ПРОСУВАННЯ ТУРУ

- 1.Веб-сайт та соціальні медіа.
- 2.Блоги та статті. Співпрацювати з впливовими блогерами, письменниками та журналістами.
- 3.Рекламні кампанії.
- 4.Партнерство з туроператорами.
- 5.Туристичні виставки та події.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

Перевірка тексту на плагіат

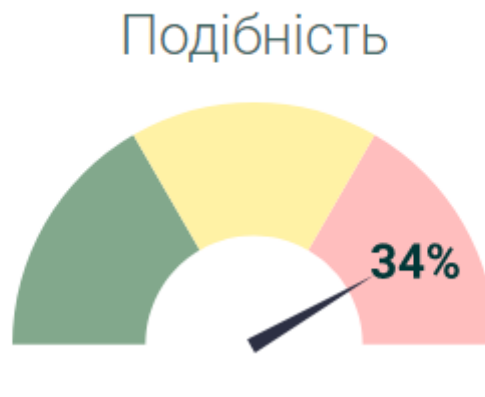
Кваліфікаційна робота бакалавра.

Тема: «Особливості розробки релігійного туру в М'янму»

Засіб перевірки: Plag

Унікальність по фразам > 30 %

Унікальність по словам > 30 %

Керівники: _____ Федір ТРІШИН

_____ Світлана ШЕКЕРА

Здобувач: _____ Антоніна КАРАКАШ